

ΘΕΜΑ:
**« Η ΣΥΖΕΥΞΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΕΙΦΟΡΟΥ/ΒΙΩΣΙΜΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ »**

ΦΛΩΡΑ ΚΙΑΜΙΛΗ

**Είμαστε η Γη, οι άνθρωποι, τα φυτά και τα ζώα,
οι βροχές και οι ωκεανοί
τα θαλάσσια ρεύματα και η ανάσα του δάσους.
Τιμούμε τη Γη, σπίτι όλων των ζωντανών οργανισμών.
Σεβόμαστε και αγαπάμε την ομορφιά της Γης και την
πολυμορφία της ζωής.
Χαιρετίζουμε την ικανότητα της Γης να ανανεώνεται,
ικανότητα που αποτελεί τη βάση της ζωής.
Αναγνωρίζουμε την ιδιαίτερη θέση των Λαών της Γης,
των περιοχών τους, των εθίμων τους,
καθώς και τη μοναδική τους σχέση με τη Γη
εξαιτίας της ανισότητας της ισχύος.
Δεχόμαστε τη συλλογική μας ευθύνη για την προστασία και
την αποκατάσταση της Γης
και για τη σοφή και δίκαιη χρήση των πόρων της,
ώστε να επιτευχθεί οικολογική ισορροπία
και να καθιερωθούν νέες κοινωνικές, οικονομικές και
πνευματικές αξίες.
Παρά τις διαφορές μας, είμαστε όλοι μέρη της ίδιας
οντότητας...**

*Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ, στο Η ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΜΕΡΟΣ Ι

1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.2. ΔΙΑΣΑΦΗΝΙΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

- I. Πολιτική Περιβάλλοντος
- II. Βιώσιμη/Αειφόρος Ανάπτυξη
- III. Περιβαλλοντική Απασχόληση
- IV. Νέες Θέσεις Εργασίας

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1. ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.2. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.3. Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

3.1. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

3.2. Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΙV: Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ/ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΜΕΡΟΣ V: Η ΣΥΖΕΥΞΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

5.1. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

- I. Κύριες Ευρωπαϊκές Πρωτοβουλίες για τη σύνδεση της Περιβαλλοντικής Πολιτικής με την Απασχόληση
- II. Τομείς με ισχυρές συνέργιες μεταξύ των Πολιτικών Περιβάλλοντος και Απασχόλησης

5.2. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- 5.2.1. Διαχείριση Υγρών Αποβλήτων (Υδρευση- Αποχέτευση)
- 5.2.2. Προστασία και Διαχείριση Θαλάσσιου Περιβάλλοντος
- 5.2.3. Διαχείριση παράκτιων ζωνών

- 5.2.4. Προστασία και Διαχείριση (Γλυκών) Νερών
- 5.2.5. Ατμοσφαιρική Ρύπανση
- 5.2.6. Διαχείριση Στερεών Αποβλήτων
- 5.2.7. Διαχείριση Τοξικών και Επικίνδυνων Αποβλήτων
- 5.2.8. Εξοικονόμηση Ενέργειας και Ανανεώσιμες Πηγές
- 5.2.9. Αστικό περιβάλλον - Πολεοδομικός και Χωροταξικός Σχεδιασμός
- 5.2.10. Προστασία και Διαχείριση Βιότοπων και Φυσικού Περιβάλλοντος
- 5.2.11. Αγροτικό Περιβάλλον-Βιολογική Γεωργία
- 5.2.12. Μεταφορές
- 5.2.13. Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

ΜΕΡΟΣ VI: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο τομέας της Απασχόλησης καθώς και ο τομέας του Περιβάλλοντος, συνιστούν ίσως δύο από τα μεγαλύτερα προβλήματα που για την αντιμετώπισή τους χρειάζονται να ληφθούν δραστικά μέτρα για κάθε τομέα ξεχωριστά. Ανάλογα μέτρα απαιτούνται, ώστε να δημιουργηθούν περιπτώσεις σύζευξης των δυο παραπάνω τομέων και να καταστρωθούν κοινά προγράμματα που θα εκμεταλλεύονται στο μέγιστο τις δυνατότητες για ταυτόχρονη κάλυψη των αναγκών και στους δύο τομείς.

Στο πλαίσιο της διαπίστωσης αυτής, κρίνεται αναγκαία η απόπειρα προσέγγισης της δυναμικής για συνεργασία των πολιτικών που αφορούν στο περιβάλλον και στην απασχόληση. Η προσέγγιση αυτή εμφορείται από την αναζήτηση *προοπτικών βιώσιμης ανάπτυξης*, μιας ανάπτυξης δηλαδή, που μπορεί να «αγγίξει» τις ανάγκες και τα συμφέροντα τόσο των σημερινών όσο και των επερχόμενων γενεών. Επίσης, εκτυλίσσεται στο πλαίσιο έναρξης ενός διαλόγου που σχετίζεται με την προσπάθεια αναζήτησης του βέλτιστου δυνατού τρόπου για την ισόρροπη πραγμάτωση των πολιτικών Ανταγωνισμού, Περιβάλλοντος και Απασχόλησης. Παράλληλα, είναι σκόπιμο να διερευνηθεί η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στον τομέα του περιβάλλοντος και οι τρόποι αξιοποίησής τους σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικότερα στην Ελλάδα.

Από πλευράς μεθοδολογίας ακολουθήθηκε μια θεωρητική, κυρίως, προσέγγιση των ζητημάτων που αφορούν

- στις δυνατότητες δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης στον τομέα του περιβάλλοντος, ως αναπόδραστη συνέπεια της ανάπτυξης των πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος και
- στην καταπολέμηση της ανεργίας.

Οι δύο αυτοί τομείς ερευνώνται στην προοπτική της βιώσιμης ή αειφόρου ανάπτυξης της οποίας αποτελούν -μαζί με τον οικονομικό παράγοντα- τους βασικούς άξονες αναφοράς.

1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρόβλημα της ανεργίας αποτελεί μείζον θέμα σε ευρωπαϊκό, αλλά και διεθνές επίπεδο. Αντικατοπτρίζει την αποτυχημένη προσπάθεια δημιουργίας επαρκών θέσεων εργασίας για το αυξανόμενο εργατικό δυναμικό. Παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει στον τομέα του ανθρώπινου δυναμικού και της πολιτικής για την απασχόληση, η ΕΕ τουλάχιστον παραμένει σχετικά αδύναμη να αντιμετωπίσει αυτή την πρόκληση.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 έγινε αντιληπτό ότι οι παραδοσιακές πρακτικές δεν επαρκούσαν για τον αποτελεσματικό χειρισμό των μακροοικονομικών κλονισμών ώστε να διασφαλιστεί η πρόσβαση στην απασχόληση για τις διάφορες ομάδες ανέργων, αλλά και νέων που είχαν ολοκληρώσει την εκπαίδευσή τους. Οι διαρθρωτικές αλλαγές στην ευρωπαϊκή οικονομία (οι οποίες αφορούν σε μεταρρυθμίσεις στις αγορές αγαθών, υπηρεσιών και εργασίας) με στόχο να εναρμονισθεί περαιτέρω προς την παγκοσμιοποίηση και η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού για τα σύγχρονα επαγγέλματα, συγκαταλέγονται μεταξύ των κύριων λόγων για τα υψηλά ποσοστά ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).

Παρά την αύξηση του Κοινοτικού Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) τα τελευταία χρόνια, (2,6% το 1999 και 3,3% το 2000) και τη μείωση της ανεργίας από 10,8% το 1996 σε 8,2% το 2000, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας εξακολουθεί να αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση για το σύνολο της ΕΕ, όχι μόνο στο πεδίο της αγοράς εργασίας αλλά και στην επίτευξη της κοινωνικής συνοχής. Είναι δε γεγονός, ότι η *απασχόληση* αποτελεί το βασικό στοιχείο σύγκλισης των παραπάνω προκλήσεων και διαπερνά τη διερεύνηση του νέου χρηματοοικονομικού πλαισίου που διαμορφώνεται από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ, την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και τη θεσμική μεταρρύθμιση.

Παράλληλα, η δεκαετία του 1980 αποτελεί αφετηρία για τη σταδιακή αναγωγή της πολιτικής σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων σε κεντρικό πόλο ενδιαφέροντος της ΕΕ. Η συγκεκριμένη τάση οφείλεται στο γεγονός ότι οι απειλές περιβαλλοντικών ζημιών και εξάντλησης των φυσικών πόρων απέχουν από το να έχουν τεθεί υπό έλεγχο. Ευτυχώς, ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τους κινδύνους που απειλούν το περιβάλλον

και ζητούν να καταβληθεί σοβαρότερη προσπάθεια σε εθνικό και, ιδίως, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προκειμένου να επιτύχουν την προστασία του.

Συνεπώς, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα διερεύνησης όλων των διαθέσιμων μέσων για την άσκηση *περιβαλλοντικής πολιτικής* -από τον τομέα της νομοθεσίας έως τα χρηματοοικονομικά μέσα.

Ωστόσο, η προστασία του περιβάλλοντος διέρχεται τόσο σε Διεθνές, όσο και σε Κοινοτικό επίπεδο μια περίοδο μετεξέλιξης. Οι παράγοντες που καθορίζουν τη μετεξέλιξη αυτή δεν μπορεί παρά να επηρεάζουν συνακόλουθα το σχεδιασμό και την εφαρμογή των Εθνικών πολιτικών για το περιβάλλον. Η προώθηση των οικονομικών εργαλείων της περιβαλλοντικής πολιτικής, που φτάνει μέχρι τη θεσμοθέτηση της εμπορίας των ρύπων, με την ταυτόχρονη προσπάθεια για εξάπλωση των «πράσινων» ή «καθαρών» τεχνολογιών, συντελεί καθοριστικά στη διαμόρφωση μιας νέας διεθνοποιημένης αντίληψης για τον τρόπο άσκησης της περιβαλλοντικής πολιτικής και τη λειτουργία του περιβαλλοντικού δικαίου.

Εφόσον ληφθεί υπόψη ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα, τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, δεν παρουσιάζουν ύφεση, αλλά αντίθετα, σε πολλούς τομείς, η κατάσταση τόσο των οικοσυστημάτων όσο και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος εξακολουθεί να επιδεινώνεται, προβάλλει αδήριτη η ανάγκη να διατηρηθεί ακέραια η κανονιστική ισχύς του περιβαλλοντικού δικαίου.

Κεντρικό όρο πολιτικής αναφοράς αποτελεί η στρατηγική για τη *«βιώσιμη/αειφόρο»* ανάπτυξη σύμφωνα με την οποία η προστασία του περιβάλλοντος τείνει να προσλαμβάνεται πλέον ως μια από τις τρεις κύριες συνιστώσες της, δίπλα στην *οικονομική ανάπτυξη* και την *κοινωνική συνοχή*.

1.2. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

I. Πολιτική Περιβάλλοντος

Η Πολιτική Περιβάλλοντος ανήκει στην τρίτη γενιά των δημόσιων πολιτικών που αναπτύχθηκαν πρόσφατα και χαρακτηρίζονται εν πολλοίς από το γεγονός ότι δεν αντιστοιχούν σε συγκεκριμένο τομέα κοινωνικοοικονομικών δραστηριοτήτων.

Τείνει να δώσει απάντηση σε προβλήματα τα οποία εμφανίστηκαν ως αποτέλεσμα των κοινωνικοοικονομικών δραστηριοτήτων και τα οποία αντιστοιχούν σε νέες αντιλήψεις για την ευημερία, η οποία δεν ορίζεται πλέον οικονομικά-ποσοτικά.

Αντιστοιχούν με άλλα λόγια στην έννοια της «ποιότητας ζωής» η οποία είναι πρόσφατη και ενέχει υποκειμενικά στοιχεία¹.

Η πολιτική της προστασίας του περιβάλλοντος, δηλαδή η λελογισμένη ανθρώπινη παρέμβαση στο φυσικό περιβάλλον με σκοπό τη διαφύλαξη ή την αποκατάσταση της οικολογικής ισορροπίας, αποκτά νόημα στο πλαίσιο της βελτίωσης του ζωτικού χώρου, έννοιας συνθετότερης, η οποία αναφέρεται σ' ένα σύνολο ψυχολογικών και κοινωνικών παραγόντων, που προσδιορίζουν την οργάνωση μιας κοινωνίας η οποία δεν αποβλέπει μόνο στην υλική ευημερία αλλά και σε συλλογικές αξίες, ιδέες και πολιτισμικά μορφώματα².

Ως εκ τούτου, η παραπάνω πολιτική είναι απόρροια του βαθμού συνειδητοποίησης των νοσηρών συνεπειών που έχει η διατάραξη ή ο κίνδυνος διατάραξης της οικολογικής ισορροπίας στον τρόπο, στην ποιότητα ή και στην ίδια την ύπαρξη της ζωής. Με τη σειρά της, η συνειδητοποίηση αυτή είναι συνάρτηση πολλαπλών παραγόντων, στο μέτρο που το περιβάλλον έχει σημαντικές βιολογικές αλλά και οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις.³ Προϋποθέτει συνδυασμένη παρέμβαση σε πολλούς και ποικίλους τομείς δραστηριότητας που έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Ο διατομεακός χαρακτήρας της εν λόγω πολιτικής αποτελεί μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις έναντι της δημόσιας διοίκησης. Δίνει ιδιαίτερη έμφαση

¹ Σπανού, Κ. (1998), 'Περιβαλλοντική Πολιτική: τα θεσμικά εργαλεία' στο Μοδινός, Μ.-Ευθυμίου, Η., 'Οικολογία και Επιστήμες', σελ. 158-160.

² Σιούτη, Γλ. (1993), 'Δίκαιο Περιβάλλοντος', σελ. 26.

³ Ζησιμόπουλος, Σ., (1994), 'Η διαμόρφωση του Κοινοτικού Δικαίου για το περιβάλλον' στο Παπαδημητρίου, Γ. (επιμ.), σελ.37.

στην ανάγκη συντονισμού και ολοκλήρωσης, τη συνεργασία μεταξύ επί μέρους φορέων και τελικά την επεξεργασία συμβατών πολιτικών⁴.

II. Βιώσιμη ή Αειφόρος Ανάπτυξη

Την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης και το στόχο της υψηλού επιπέδου προστασίας για το περιβάλλον μεταξύ των καθοριστικής σημασίας προτεραιοτήτων εισήγαγε, σε διεθνές επίπεδο, η Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) ή αλλιώς Επιτροπή Brundtland (1987). Στη σημαντική Έκθεσή της με τίτλο: *‘Το κοινό μας μέλλον’* ορίζει ότι: *“Αειφόρος ανάπτυξη νοείται η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τις δυνατότητες των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες”*.

Στη Διακήρυξη του Ρίο (1992), η διεθνής κοινότητα αναλαμβάνει την πρόκληση να προσθέσει σαφές περιεχόμενο στον όρο *βιώσιμη ανάπτυξη*. Η εν λόγω έννοια ορίζεται ως «η ανάπτυξη εκείνη, η οποία πρέπει να ικανοποιεί εξίσου τις αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές ανάγκες της παρούσας και των μελλουσών γενεών».

Σε επίπεδο Κοινοτικής Πολιτικής, το 5^ο Πρόγραμμα Δράσης (ΠΔ) για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη, εισάγοντας τον όρο *αειφόρο ανάπτυξη*, δηλώνει: «μια πολιτική και στρατηγική για μια συνεχή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη που δεν καταστρέφει το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους από τους οποίους εξαρτώνται οι ανθρώπινες δραστηριότητες».

Σύμφωνα πάντα με το 5^ο Π.Δ., η αρχή της αειφόρου ανάπτυξης χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι:

- εξασφαλίζει τη διατήρηση της συνολικής ποιότητας ζωής,
- εξασφαλίζει τη διαρκή αξιολόγηση των φυσικών πόρων
- αποφεύγει την πρόκληση μόνιμων περιβαλλοντικών ζημιών»⁵

Γενικότερα, η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί πιο απλά να οριστεί ως η συμβατή, η φιλική προς το περιβάλλον ανάπτυξη, αυτή που δεν εξαντλεί τους φυσικούς πόρους και τους διαφυλάσσει όχι μόνο για τις παρούσες, αλλά και για τις μέλλουσες γενεές.

⁴ Σπανού, Κ. (1998), *όπ.π*, σελ. 169.

⁵ Κορκόβελος, Χ., (1997), *‘Η προστασία του περιβάλλοντος στην ΕΕ’*, σελ 112-113.

Συνδέεται αναμφισβήτητα με το ζήτημα της διαχείρισης των πόρων του πλανήτη, με στόχο την αειφορία. Σ' αυτή αναπτύσσεται η προσπάθεια συνύπαρξης της περιβαλλοντικής προστασίας με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η αειφορική διαχείριση των φυσικών πόρων βρίσκεται σε αρμονία με την περιβαλλοντική προστασία, τόσο από ποσοτική όσο και από ποιοτική άποψη, αφού στόχος της είναι η χρήση των πόρων μέχρι το σημείο αντοχής τους.⁶

III. Περιβαλλοντική Απασχόληση

Ως **Περιβαλλοντική Απασχόληση** ορίζεται οποιαδήποτε απασχόληση σχετική:

- Με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που αφορούν στο περιβάλλον ή σε τομείς παροχής περιβαλλοντικών υπηρεσιών όπου το τελικό αποτέλεσμα αυτών προκαλεί, άμεσα, την βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών. Τέτοιοι τομείς μπορεί να περιλαμβάνουν από τη διαδικασία της Διαχείρισης των Στερεών Αποβλήτων μέχρι και τα Διοικητικά σχήματα για τη διατήρηση του Φυσικού Περιβάλλοντος, σε κάποια κρατική υπηρεσία.
- Με την παραγωγή περιβαλλοντικών αγαθών ή τη δημιουργία υποδομών που στηρίζουν την παροχή περιβαλλοντικών υπηρεσιών.

IV. Νέες Θέσεις Εργασίας

Ως **Νέες Θέσεις Εργασίας** νοούνται μεταξύ άλλων:

- ✓ Θέσεις που δημιουργούνται άμεσα στους φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- ✓ Θέσεις που προωθούνται σε Ιδιωτικούς φορείς.
- ✓ Θέσεις που δημιουργούνται σε Μη Κυβερνητικές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις.
- ✓ Θέσεις που δημιουργούνται σε νέους αναπτυσσόμενους φορείς σε Τοπικό ή Κεντρικό επίπεδο και σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος.

⁶ Κουφάκη, Ν.,(2002), 'Βιώσιμη Ανάπτυξη και Περιβάλλον', Εργασία στο μάθημα: 'Πολιτική και θεσμοί Περιβάλλοντος', ΜΠΣ: 'Κράτος & Δημόσια Πολιτική'.

- ✓ Θέσεις σε προγράμματα με τοπικό προσανατολισμό για ομάδες που είναι περιθωριοποιημένες από την αγορά εργασίας, στοχεύοντας στην επαφή τους με εργασιακούς χώρους και την ένταξή τους σε αυτούς.⁷

ΜΕΡΟΣ ΙΙ : ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1. ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Το θέμα της προστασίας του περιβάλλοντος τέθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο από τη Σουηδία στον ΟΗΕ, το 1968. Όμως, οι σημαντικότερες διεθνείς ρυθμίσεις, μη υποχρεωτικού χαρακτήρα,⁸ υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο της ενεργοποίησης του ΟΗΕ για την προστασία του περιβάλλοντος.

Σταθμό στην πορεία της Περιβαλλοντικής Πολιτικής και Νομοθεσίας, αποτέλεσε η **Διάσκεψη της Στοκχόλμης (1972)**, η οποία αποτέλεσε την ουσιαστική απαρχή της διεθνούς προστασίας για το περιβάλλον και τη σφαιρική προβολή, σε οικουμενικό επίπεδο, των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Στην παραπάνω Διάσκεψη διατυπώθηκε Διακήρυξη στην οποία έγιναν δεκτές, μεταξύ άλλων, και οι εξής αρχές⁹:

α) Το περιβάλλον δεν προσδιορίζει μόνο την ποιότητα της ζωής, αλλά αποτελεί προϋπόθεσή της.

β) Η οικονομική ανάπτυξη τελεί σε σχέση με το πρόβλημα προστασίας του περιβάλλοντος.

Ωστόσο, στη Διάσκεψη αυτή δε διαμορφώθηκαν νομικά κείμενα υποχρεωτικού χαρακτήρα και παρατηρήθηκε έλλειψη επαρκούς εμβάθυνσης στις ουσιαστικές αιτίες του προβλήματος της παγκόσμιας περιβαλλοντικής κρίσης.

Συνέχεια της Διάσκεψης της Στοκχόλμης αποτέλεσε η Διάσκεψη του *Ρίο Ντε Τζανέιρο* (1992) ή αλλιώς *Διάσκεψη Κορυφής της Γης*. Η Διάσκεψη αυτή είχε ως σκοπό την εναρμόνιση των στόχων της προστασίας του περιβάλλοντος με την

⁷ ΕΙΕ/ΥΠΕΧΩΔΕ, (2001). Μελέτη: «Δυνατότητες δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης στους τομείς προστασίας και διατήρησης του περιβάλλοντος με έμφαση στο χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης», σελ. 10.

⁸ Ο χαρακτηρισμός δηλώνει τη μη νομική υποχρεωτικότητα.

⁹ Σαμιώτης, Γ.-Τσάλτας, Γρ. (1992), «Διεθνής Προστασία Περιβάλλοντος», σελ. 177.

αναπτυξιακή διαδικασία. Επίσης, απέβλεπε στον προσδιορισμό της ταυτότητας των πολιτικών για τοπική, εθνική και παγκόσμια δράση,¹⁰ στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του ανθρώπινου κεφαλαίου, στην ενίσχυση των αναπτυσσόμενων και λιγότερο αναπτυγμένων χωρών, καθώς και στην ενθάρρυνση της ιδέας για μια «υγιή» περιβαλλοντική ανάπτυξη στον καινούργιο αιώνα

Σημειώνεται επίσης, πως στη Διάσκεψη αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι αποφάσεις για τη θέση και τον ρόλο των Μη Κυβερνητικών (Οικολογικών) Οργανώσεων (ΜΚΟ).

2.2. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν μπορεί να αγνοήσει το μέγεθος των επιπτώσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον, καθώς και το γεγονός ότι η αειφόρος ανάπτυξη απαιτεί λύσεις με παγκόσμια προοπτική¹¹. Η παραπάνω προσέγγιση οδηγεί σταδιακά στην εδραίωση μιας Περιβαλλοντικής Πολιτικής και Νομοθεσίας. Έτσι παρατηρείται ότι, ενώ στις ιδρυτικές συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν υπήρχε καμιά αναφορά στην προστασία του περιβάλλοντος, σήμερα πλέον το περιβάλλον τυγχάνει αξιοσημείωτης νομικής προστασίας κυρίως μέσω του πλήθους νομικών διατάξεων του παράγωγου Κοινοτικού Δικαίου¹².

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα για πρώτη φορά εκδήλωσε την πρόθεση να ασχοληθεί με την προστασία του περιβάλλοντος το 1972 στη Διάσκεψη Κορυφής στο Παρίσι. Τα κράτη-μέλη διαμόρφωσαν μια κοινή βασική Περιβαλλοντική Πολιτική για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα της υπέρμετρης, χωρίς έλεγχο ανάπτυξης, που λάμβαναν διασυννοριακές διαστάσεις. Τα μέτρα που ελήφθησαν ήταν κυρίως κατασταλτικά παρά προληπτικά και προσπάθησαν να εναρμονίσουν τις επιμέρους, εθνικές προσπάθειες των κρατών-μελών, ώστε να επιτευχθεί η ομαλή λειτουργία της Κοινότητας.

Στη δεκαετία που ακολούθησε ('70 -'80) εφαρμόστηκαν τέσσερα Κοινοτικά Προγράμματα Δράσης για το περιβάλλον τα οποία οδήγησαν στη θέσπιση περισσότερων από 200 κοινοτικών πράξεων (κυρίως οδηγιών) που καλύπτουν μεταξύ

¹⁰ Πασσάς, Π., (1999), Διπλωματική Εργασία: *‘Η Βιώσιμη Ανάπτυξη και ο ΟΙΕ’*, ΕΣΔΔ, σελ. 16-18.

¹¹ Εκδόσεις Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (2001). *‘Περιβάλλον 2010: το μέλλον μας, η επιλογή μας’*. Έκτο Κοινοτικό Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον, 2001-2010, Λουξεμβούργο, σελ. 12-13.

άλλων τομείς όπως: τη ρύπανση της ατμόσφαιρας, των υδάτων και του εδάφους, τη διαχείριση των αποβλήτων, την περιβαλλοντική πληροφόρηση, την προστασία όσον αφορά τις χημικές ουσίες και τη βιοτεχνολογία, τις εκτιμήσεις των περιβαλλοντικών επιπτώσεων κ.ά.¹³.

Στα τέλη του 1973, η Κοινότητα υιοθέτησε το πρώτο Σχέδιο Δράσης για το Περιβάλλον το οποίο θα καθόριζε και τις αρχές στήριξης και ανάπτυξης της κοινοτικής δράσης και ταυτόχρονα λειτούργησε ως νομοθετικό διάγραμμα.

Το δυο πρώτα Προγράμματα Δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είχαν κατασταλτικό χαρακτήρα, ενώ τα δύο επόμενα προσπάθησαν να προσεγγίσουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα με πιο συνολικό και ολοκληρωμένο τρόπο.

Τα στάδια για τη διαδικασία καταστατικής αναγνώρισης της κοινοτικής περιβαλλοντικής προστασίας είναι η **Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ, 1987)**, η **Συνθήκη του Μάαστριχ (1992)** και η **Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997-99)**. Στην πορεία αυτή αναδεικνύονται, σταδιακά, η περιβαλλοντική προστασία και η *αειφόρος ανάπτυξη* σε βασικές πτυχές του Κοινοτικού Δικαίου. Σύμφωνα μάλιστα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η αειφόρος ανάπτυξη συνιστά πλέον *θεμελιώδη στόχο και πολιτική προτεραιότητα* της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ).

Στα μέσα της δεκαετίας του '80 παρατηρείται η τάση για επαναπροσδιορισμό του γενικού σκοπού της περιβαλλοντικής πολιτικής της Κοινότητας, προς μια ολοκληρωμένη στρατηγική προστασίας του περιβάλλοντος. Η στρατηγική αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερη στροφή προς την πρόληψη και λαμβάνει υπόψη της, τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μέσων Περιβαλλοντικής Πολιτικής αφενός και αφετέρου αναγνωρίζει την αλληλεξάρτηση της περιβαλλοντικής πολιτικής με τα άλλα μέσα κρατικής παρέμβασης (βιομηχανική, τουριστική, οικιστική και γεωργική πολιτική).¹⁴

Οι αρχές της Περιβαλλοντικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αποκρυσταλλώθηκαν στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) όπου υπογραμμίστηκε ότι τα κράτη-μέλη μπορούν να θεσπίσουν «μέτρα ενισχυτικής προστασίας», δηλαδή

¹² Πατρώνος, Π, (2000). Σημειώσεις στο μάθημα: *Περιβαλλοντική Πολιτική και σχεδιασμός*, ΕΣΔΔ.

¹³ Κασκανούδη, Σ., (2001). *Η περιβαλλοντική πληροφόρηση στον Κοινοτικό και Ευρωπαϊκό χώρο*, ΕΣΔΔ, σελ.10. και Νίκας, Δ., (1995) *Η νομική προβληματική της προστασίας του περιβάλλοντος*, σελ. 56-57.

¹⁴ Καλικαντζάρου, Ε. (2000), Διπλωματική Εργασία: *«Δυνατότητα άσκησης Περιβαλλοντικής πολιτικής των οργανισμών Α΄ και Β΄θμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Μελέτη περίπτωσης Φθιώτιδας»*, ΕΜΠ.

μέτρα αυστηρότερα από αυτά που θεσπίζει η Κοινότητα, ενώ η τελευταία μπορεί να υπογράψει διεθνείς Συμβάσεις για την Προστασία του Περιβάλλοντος.¹⁵

Οι αρχές αυτές που συνοψίζονται:

- α) στην αρχή *προληπτικής δράσης (πρόληψης)*,
- β) στην αρχή *της επανόρθωσης των προσβολών του περιβάλλοντος, κατά προτεραιότητα στην πηγή τους,*
- γ) στην αρχή *«ο ρυπαίνων πληρώνει»*,
- δ) στην αρχή *της επικουρικότητας (ή συνεργασίας)*,
- ε) στην αρχή της *περιβαλλοντικής ενσωμάτωσης (ή ολοκλήρωσης)*,

περιλαμβάνονται ήδη σε προηγούμενα Περιβαλλοντικά Προγράμματα και Συνθήκες.

Αποτελούν εν γένει τις αρχές δράσης της Περιβαλλοντικής Πολιτικής και σηματοδοτούν την τυπική νομική βάση της Περιβαλλοντικής Νομοθεσίας¹⁶.

2.3. Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην περίπτωση της χώρας μας, ως σημείο εκκίνησης για τη θεσμοθέτηση της περιβαλλοντικής πολιτικής θεωρείται η εισαγωγή της **διάταξης του Άρθρου 24 στο Σύνταγμα του 1975**. Με την εν λόγω διάταξη η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Τον *κορμό* των σχετικών διατάξεων αποτελεί το άρθρο 24, παρ. 1, όπως διατυπώθηκε μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001 με στόχο τη ρητή κατοχύρωση του **ατομικού δικαιώματος στο περιβάλλον**:

«Καθένας έχει το δικαίωμα στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος καθώς και το δικαίωμα στη διασφάλιση και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος καθώς η διασφάλιση και η βελτίωση της ποιότητας ζωής αποτελούν αντίστοιχη υποχρέωση του Κράτους. Για τη διαφύλαξή τους το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει τα κατάλληλα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα ... στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας/βιωσιμότητας».¹⁷

Η καθοριστική συνέπεια της θέσπισης του δικαιώματος στο περιβάλλον συνίσταται στην ισχυροποίηση του έννομου συμφέροντος των ιδιωτών (φυσικών ή

¹⁵ Χλέπας, Ν.-Κ., (1996), 'Οδηγός του πολίτη για την προστασία του περιβάλλοντος', σελ. 27.

¹⁶ Νίκας, Δ.,(1995). 'Η νομική προβληματική της προστασίας του περιβάλλοντος', σελ. 56-57.

¹⁷ Παπαδημητρίου, Γ. (Επιμ.), (2002), 'Το Αναθεωρημένο Άρθρο 24 του Συντάγματος: Βάση για ένα σύγχρονο κράτος «Οικολογικό Συνταγματικό Κράτος Δικαίου»', Παράρτημα, σελ. 146-147.

νομικών προσώπων) να προσφεύγουν στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα.¹⁸

Εντούτοις, η συμβολή του άρθρου 24 στην προστασία του περιβάλλοντος αλλά και στα σχετικά αντικείμενά του, όπως: δασική προστασία, χωροταξία, πολεοδομία, υπήρξε σημαντική για τα ερείσματα που έδωσε στον κοινό νομοθέτη αλλά και για την αξιοποίησή του από το Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ). Εξάλλου, το ΣτΕ με τη νομολογία του συμβάλλει στην προστασία ευαίσθητων οικοσυστημάτων από τις ενέργειες οργανωμένων συμφερόντων και τις παραλείψεις ή την αδράνεια της Διοίκησης¹⁹.

Η αναθεώρηση του άρθρου 24 κρίθηκε επιβεβλημένη, καθώς η συνταγματική διάταξη έπρεπε να προσαρμοσθεί στα νέα δεδομένα, όπως στην υιοθέτηση των αρχών της Διακήρυξης του Ρίο από τη Διεθνή Κοινότητα σύμφωνα με την οποία η βιώσιμη/αειφόρος ανάπτυξη ανάγεται ως το επιδιωκόμενο μοντέλο ανάπτυξης.

Για την ελληνική πραγματικότητα, ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η αναφορά στην αρχή της βιώσιμης/αειφόρου ανάπτυξης στο δεύτερο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 24 του Συντάγματος, η οποία αναδεικνύει το σαφή προσανατολισμό του συντακτικού νομοθέτη στο προαναφερόμενο μοντέλο. Επίσης, εισάγει την οριστική ένταξη του Συντάγματος σε μια νέα φάση της ιστορικής του εξέλιξης, δηλαδή της εξέλιξης σε ένα «οικολογικό συνταγματικό κράτος δικαίου».²⁰

Βασικός «Θεσμικός Νόμος» για το περιβάλλον στη χώρα μας είναι, επίσης, ο **Ν. 1650/1986 'Για την προστασία του περιβάλλοντος'** που στοχεύει:

«στη θέσπιση θεμελιωδών κανόνων ... για την προστασία του περιβάλλοντος έτσι ώστε ο άνθρωπος ως άτομο και μέλος του κοινωνικού συνόλου να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του».

Ο παραπάνω νόμος που θεσμοθέτησε τις διαδικασίες για τις *Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων*, αναφέρεται ρητά στην *αρχή της πρόληψης*²¹.

Ο νόμος προβλέπει ακόμη και την ίδρυση Ενιαίου Φορέα Περιβάλλοντος (ΕΦΟΠ) με πολύ φιλόδοξες προοπτικές και συγκεκριμένα «επιτελικές, συντονιστικές

¹⁸ Ζήση, Ρ. στο Παπαδημητρίου, Γ.(Επιμ.), (2002), *Το Αναθεωρημένο Άρθρο 24 του Συντάγματος* 'σελ. 19.

¹⁹ Μενουδάκος, Κ., στο Παπαδημητρίου, Γ., (2002), *Το Αναθεωρημένο Άρθρο 24 του Συντάγματος: Βάση για ένα σύγχρονο κράτος «Οικολογικό Συνταγματικό Κράτος Δικαίου»*, σελ. 27-31.

²⁰ Ζήση, Ρ. στο Παπαδημητρίου, Γ.(Επιμ.), (2002), *όπ.π.*, σελ. 17-19.

²¹ Χλέπας, Ν-Κ., (1996), *όπ.π.*, σελ. 24-25.

και τεχνογνωσικές λειτουργίες στον τομέα του περιβάλλοντος », ο οποίος δεν έχει ενεργοποιηθεί, ακόμη²².

Για τις γενικές κατευθύνσεις άσκησης της Περιβαλλοντικής Πολιτικής στην Ελλάδα υπεύθυνη είναι η *Κυβέρνηση* της χώρας. Σε αρκετές περιπτώσεις πάντως όταν πρόκειται για τοπικές υποθέσεις μπορούν και οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ: Α΄ βαθμού: Δήμοι, Κοινότητες και Β΄ βαθμού: Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις) να προωθήσουν, στο μέτρο των οικονομικών δραστηριοτήτων τους, τις δικές τους επιλογές (π.χ. για τα απορρίμματα).

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

3.1. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 έγινε σαφές ότι η οικονομική ανάπτυξη από μόνη της δεν επαρκούσε για να λύσει τα διαρθρωτικά προβλήματα που επηρέαζαν τις σύγχρονες αγορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Στο *Λευκό βιβλίο* της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (1993) με θέμα την «**Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση**», τονίζεται ότι η Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση του εργατικού δυναμικού αναμφίβολα θα συμβάλλουν όχι μόνο στην αποκατάσταση υψηλού επιπέδου απασχόλησης, αλλά και αναζωογόνηση της οικονομίας και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Με τον τρόπο αυτό η ΕΕ θα μπορούσε να εξασφαλίσει βιώσιμες θέσεις εργασίας και καλύτερες ευκαιρίες για τα άτομα που αναζητούν εργασία..

Κατά συνέπεια, οι πολιτικές για την Απασχόληση -που εφαρμόζονται από την ΕΕ- θα πρέπει να έχουν χαρακτήρα α) προληπτικό και β) ενεργητικό. Το επιθυμητό υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, είναι

²² Κασκανούδη, (2001), όπ. π., ΕΣΔΔ.

δυνατό να επιτευχθεί με στενή συνεργασία και συντονισμό των δράσεων των Εθνικών πολιτικών των κρατών-μελών.

Εντούτοις, στη Σύνοδο Κορυφής του Λουξεμβούργου, το 1997, οι ευρωπαϊοί αρχηγοί Κρατών και Κυβερνήσεων χάραξαν για πρώτη φορά «κατευθυντήριες γραμμές για την Απασχόληση» με στόχο την ανάπτυξη μιας ενεργητικότερης, απ' ό,τι κατά το παρελθόν, πολιτικής για την αγορά εργασίας. Αντί της αποκλειστικής επικέντρωσης στη στήριξη του εισοδήματος των ανέργων, τα προληπτικά μέτρα ήταν αυτά που αποτέλεσαν την προτεραιότητα με έμφαση στην *απασχολησιμότητα* των ατόμων που αναζητούν εργασία, στο *επιχειρησιακό πνεύμα*, στην *προσαρμοστικότητα* των επιχειρήσεων και των εργαζομένων στην οικονομική και τεχνολογική αλλαγή και στην *ισότητα των ευκαιριών* γυναικών και ανδρών και ατόμων με ειδικές ανάγκες.²³

Με δεδομένο ότι η εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής εξαρτάται, σε ένα σημαντικό βαθμό, από τη μείωση των ανισοτήτων στην κατανομή του (εθνικού) εισοδήματος, οι παραπάνω πολιτικές δρομολογούν την ανάπτυξη και προστασία των ανθρωπίνων πόρων και των κοινωνικών δικαιωμάτων.

Στη συνέχεια, τα αποτελέσματα της *Συνόδου Κορυφής της ΕΕ στη Λισσαβόνα* για την οικονομική μεταρρύθμιση, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή, επιβεβαίωσαν τη δέσμευση για μια νέα οικονομική και κοινωνική Agenda για το έτος 2000 και μετά.

Η νέα αυτή Agenda -η οποία δίνει έμφαση στην *«ποιότητα»* ως την κινητήρια δύναμη μιας οικονομίας με μεγάλες επιδόσεις, περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μιας κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς- θα εδραιώσει περαιτέρω τις προσπάθειες της ΕΕ για την προώθηση της απασχόλησης, της ευημερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, στους πολίτες της.²⁴

Το κύριο μέσο με το οποίο η ΕΕ μετατρέπει τους στόχους της πολιτικής για την απασχόληση σε πράξη, είναι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Για την περίοδο 2000-2006 το αναθεωρημένο ΕΚΤ καθίσταται το κύριο μέσο χρηματοδότησης και υποστήριξης για τη στρατηγική απασχόλησης, καθώς και των

²³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2000). *Ευρωπαϊκή Πολιτική Απασχόλησης και κοινωνική πολιτική: μια πολιτική για τον άνθρωπο*.

²⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2001), *«Η Ε.Ε.: σε συνεχή πορεία διερεύνησης»*.

συνοδευτικών Εθνικών Προγραμμάτων Δράσης για την Απασχόληση σε κοινοτικό επίπεδο.

Ωστόσο, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, η υψηλή ανεργία παραμένει το πιο σοβαρό κοινωνικό και οικονομικό πρόβλημα για όλα σχεδόν τα κράτη, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Παρά τις μεγάλες επενδύσεις σε έργα υποδομών και την υποστήριξη της βιομηχανίας, η οικονομική ανάπτυξη είτε συντελέστηκε χωρίς τη δημιουργία των νέων θέσεων απασχόλησης, είτε δεν έφτασε σε τέτοιο βαθμό ώστε να αναπληρώσει τη μείωση των θέσεων εργασίας στην παραδοσιακή βιομηχανία.

3.2. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Σύμφωνα με το πλαίσιο που διαμορφώνεται από την ενεργοποίηση της διεθνούς κοινότητας και τις πρωτοβουλίες της ΕΕ, η εθνική πολιτική για την Απασχόληση προωθεί, τα τελευταία έτη, ένα **Κοινωνικό Σχέδιο**. Το Σχέδιο διαμορφώνεται σε συνεργασία με τους παραγωγικούς και κοινωνικούς φορείς και τους εργαζόμενους και στοχεύει:

- * στην ανάπτυξη,
- * στη δίκαιη διανομή του εθνικού προϊόντος,
- * στην ποιότητα της καθημερινής ζωής,
- * στην κοινωνική δικαιοσύνη,
- * στη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής,
- * στην ασφάλεια και τη σιγουριά του πολίτη.

Όμως, είναι σημαντικό να σημειωθεί πως οι πολιτικές Απασχόλησης στην Ελλάδα κατά την τελευταία πενταετία αναπτύχθηκαν σε δύο φάσεις:

- η πρώτη αποτέλεσε την ουσιαστική επιβολή των ενεργητικών πολιτικών ως την ουσιαστική παρέμβαση για την πρόληψη και την καταστολή της ανεργίας.

-η δεύτερη φάση αφορά σε παρεμβάσεις στις διαδικασίες εφαρμογής των επιμέρους πολιτικών ώστε αυτές να καταστούν κατά το δυνατό στοχευόμενες και αποτελεσματικές.²⁵

Στις ενεργές πολιτικές (πρώτη φάση) συμπεριλαμβάνονται οι παρεμβάσεις για την αύξηση της απασχόλησης οι οποίες προσανατολίζονται, σε ένα μεγάλο ποσοστό, σε ενέργειες συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, με στόχο την ανατροπή της ασύμπτωτης σχέσης ανάμεσα στην αγορά εργασίας και στις παρεχόμενες από την εκπαίδευση ειδικότητες. Μέσω της επιμόρφωσης και της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, επιδιώκεται η αναβάθμιση των δεξιοτήτων και των γνώσεων που έχουν υποβαθμιστεί ή απαξιωθεί. Η αποτελεσματικότητα των ενεργών πολιτικών απασχόλησης (π.χ. επαγγελματική κατάρτιση) κρίνεται κυρίως από τη συμβολή τους στη μείωση της ανεργίας, μέσα από την προώθηση των καταρτιζόμενων στην απασχόληση.

Κεντρικό εργαλείο στην υλοποίηση των πολιτικών απασχόλησης είναι το **Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση**. Το πρόγραμμα αυτό -που συνδυάζει και πολιτικές άλλων υπουργείων μέσα από την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, τις ενεργητικές πολιτικές, τη διευκόλυνση της κινητικότητας, τις πολιτικές ενίσχυσης της ισότητας ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλλων και άλλες δράσεις- αποβλέπει στη δημιουργία δεξιοτήτων και ευκαιριών απασχόλησης, αλλά και στη βελτίωση των συνθηκών δουλειάς των εργαζόμενων.²⁶

Αξίζει, επομένως να σημειωθεί πως οι στόχοι και οι πολιτικές για την απασχόληση συνδέονται με την εξεύρεση της *χρυσής ισορροπίας* μεταξύ των τριών πλευρών ενός τριγώνου:

- Την υποστήριξη του *ανθρώπινου δυναμικού* της χώρας να παρακολουθήσει τις εξελίξεις που σημειώνονται στο παγκόσμιο περιβάλλον.
- Τις *διαρθρωτικές πολιτικές* που θα ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα, αλλά στα πλαίσια ενός νέου μοντέλου, όπου *Ανάπτυξη και Κοινωνική Συνοχή* θα συνυπάρχουν στην πιο ισχυρή τους μορφή.

²⁵ Υπ. Εργ. & Κοιν. Ασφ., *ΕΣΔΑ 2002*, σελ. 48.

²⁶ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, (1999). Περιοδικό 'Ενημέρωση', Προτάσεις ΓΣΕΕ, 'Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση', τ. 50-51.

- Τη σωστή *διασύνδεση θεσμικών, κοινωνικών και οικονομικών εργαλείων*, ώστε στη νέα εποχή η χώρα συνολικά και ειδικότερα οι εργαζόμενοι να βρεθούν στην όχθη των κερδισμένων και όχι των χαμένων.

ΜΕΡΟΣ IV: Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ/ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η Διάσκεψη του Ρίο για το περιβάλλον θεωρείται αξιομνημόνευτη, γιατί κατόρθωσε να προσφέρει στην ανθρωπότητα το νέο όραμα της *Βιώσιμης Ανάπτυξης*: όχι πλέον ποσοτική αλλά ποιοτική ανάπτυξη, δηλαδή ισόρροπη επιδίωξη όλων των ανθρώπινων αξιών, υλικών και άυλων, σε αρμονία με τη φύση. Έτσι η έννοια της ανάπτυξης επανάκτησε το αληθινό, ηθικό της περιεχόμενο που δεν ταυτίζεται με την ανάλωση υλικών αγαθών, αλλά με τη βελτίωση της παιδείας και της υγείας, το καλό φυσικό περιβάλλον, την αρμονική συμβίωση των ανθρώπων σε ένα δίκαιο και ειρηνικό κόσμο και τη σταθερή συνεξέλιξη πολιτισμού και φύσης.²⁷

Αν και η βιώσιμη ανάπτυξη έχει ευρύτατο πεδίο δεν πρέπει να θεωρηθεί απλώς ως πρόσφορος τρόπος για την ασαφή συσσώρευση μιας συλλογής κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων με νέα ετικέτα. Αντί αυτού, απαιτείται ευρεία προοπτική που να διασφαλίζει ότι οι πολιτικές, τόσο σε τομεακό όσο και σε οριζόντιο τομέα, αλληλοϋποστηρίζονται παρά αντιπαρατίθενται. Κατ' αναλογία απαιτείται μια **συνολική, διατομεακή προσέγγιση** για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων. Η επίτευξη αυτού στην πράξη θα υποχρεώσει τους αρμόδιους για τη χάραξη πολιτικών να διασφαλίσουν ότι η οικονομική ανάπτυξη δεν αποκτάται σε βάρος ενός κοινωνικού διαχωρισμού και μιας περιβαλλοντικής επιδείνωσης, ότι η κοινωνική πολιτική μάλλον υποστηρίζει παρά υπονομεύει την οικονομική απόδοση και ότι η περιβαλλοντική πολιτική βασίζεται σε ορθές επιστημονικές θεωρήσεις και είναι αποτελεσματική ως προς το κόστος.²⁸

²⁷ Δεκλερής, Μ. (1995), Διάλεξη: «Η Βιώσιμη Ανάπτυξη και η Κοινωνική της Διάσταση», ΓΣΕΕ, σελ. 9-22.

²⁸ Ευρωπαϊκές Κοινότητες, (2002), 'Η στρατηγική της ΕΕ για την Αειφόρο Ανάπτυξη', σελ. 54-55.

Η βασική παρέμβαση για την προστασία του Περιβάλλοντος οφείλει να γίνεται μέσα από το σχεδιασμό της Οικονομικής Ανάπτυξης, η οποία επανακαθορίζεται με βάση περιβαλλοντικές επιλογές και προτεραιότητες, ώστε:

- Να εξυπηρετεί τις πραγματικές ανάγκες του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.
- Να μη διαταράσσει την ισορροπία των οικοσυστημάτων της χώρας, να μην εξαντλεί και να μην καταστρέφει τους φυσικούς πόρους.
- Να συμβαδίζει με την εξοικονόμηση και όχι με τη σπατάλη της ενέργειας και να χρησιμοποιεί στο μέγιστο δυνατό βαθμό ανανεώσιμες και ήπιες μορφές ενέργειας και νέες τεχνολογίες παραγωγής, φιλικές στο περιβάλλον.
- Να ενσωματώνει στις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων και περιβαλλοντικών όρων, ως κυρίαρχες συνιστώσες, τις βασικές αρχές της αειφορίας σε όλα τα τομεακά προγράμματα με έμφαση τη Βιομηχανία και τη Βιοτεχνία, τις Μεταφορές και τις Συγκοινωνίες, την Ενέργεια και τα Δημόσια Έργα, τη Γεωργία, την Αλιεία, τη Ναυτιλία και τον Τουρισμό.
- Να διατηρεί και να σέβεται την πολιτισμική κληρονομιά, να κατοχυρώνει ταυτότητα, να αναδεικνύει τις ιδιαιτερότητες και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιφερειών και των τοπικών κοινωνιών.
- Να εφαρμόζεται η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Να εφαρμόζεται πάντα πέρα από την «προληπτική» πολιτική και η «θεραπευτική» πολιτική μέσω της επιβολής κυρώσεων για παραβάσεις της νομοθεσίας περί προστασίας του περιβάλλοντος. Έτσι, η λήψη μέτρων θα είναι περισσότερο συμφέρουσα από τις επιπτώσεις των κυρώσεων.
- Να στηρίζεται σε Περιβαλλοντικές και σε Διεπιστημονικές Θεωρήσεις των θεμάτων, να εφαρμόζει αυστηρά τους περιβαλλοντικούς όρους στην εκτέλεση κάθε έργου.
- Να κατοχυρώνει το Οικολογικό Σήμα σε προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον.
- Να προωθεί τις καθαρές και τις Αντιρρυπαντικές τεχνολογίες.
- Να βασίζεται στους θεσμούς της Αποκέντρωσης, του Δημοκρατικού Προγραμματισμού και του Κοινωνικού Ελέγχου.²⁹

²⁹ Ευρωπαϊκές Κοινότητες, (2002), *‘Η στρατηγική της ΕΕ για την Αειφόρο Ανάπτυξη’*, σελ. 57.

Γενικότερα, οι αρμόδιοι για τη χάραξη πολιτικών πρέπει να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες οι κοινωνικοί εταίροι (πολίτες και επιχειρήσεις) ενθαρρύνονται να ενσωματώσουν περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς παράγοντες σε όλες τις δραστηριότητές τους. Αν και αυτό είναι επωφελές για την κοινωνία συνολικά, κάποιες αλλαγές πολιτικής δημιουργούν σαφείς “κερδισμένους” και “χαμένους”. Σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να διασφαλίζουμε την άσκηση πολιτικών που τείνουν προς το γενικό δημόσιο συμφέρον, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι αυτοί που πρέπει να προσαρμοστούν στις αλλαγές πολιτικής τυγχάνουν δίκαιης μεταχείρισης και δεν υφίστανται περιττό κόστος. Συνεπώς, η βιώσιμη ανάπτυξη έχει σημαντική θεσμική-πολιτική διάσταση. Δεν μπορεί, όμως, να επιτευχθεί χωρίς ορθή διακυβέρνηση και ενεργό συμμετοχή του κοινού.

4.1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Για την Ελλάδα, η στρατηγική για την προστασία του περιβάλλοντος και την αιεφόρο ανάπτυξη συνοψίζεται στις παρακάτω κατευθυντήριες αρχές:

- Στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που αφορούν την ποιότητα ζωής και ιδιαίτερα το τρίπτυχο «Περιβάλλον-Οικολογία-Ανάπτυξη» σε συνδυασμό με το φυσικό και δομημένο περιβάλλον, με την Ανθρωπογεωγραφία και τις παραγωγικές δραστηριότητες.
- Στη σχεδιασμένη και ολοκληρωμένη αξιοποίηση των φυσικών και των πλουτοπαραγωγικών πόρων, των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και των παραγωγικών δραστηριοτήτων όλων των τομέων (του πρωτογενή, δευτερογενή, τριτογενή) που αποτελεί προϋπόθεση για την Ισορροπη και Βιώσιμη Ανάπτυξη της Ελλάδας όπως και κάθε περιφέρειας, περιοχής και πόλης.
- Στην λήψη μέτρων για τα κύρια Εθνικά, Κοινωνικά και Περιφερειακά προβλήματα όπως το οικολογικό πρόβλημα, την ποιότητα ζωής, το περιβάλλον, τη δημογραφική πυραμίδα, τη διάταξη του πληθυσμού και τις οικονομικές δραστηριότητές του στο χώρο.
- Στο συνδυασμό δράσεων όλων των στοιχείων που συνθέτουν την ισορροπία των κρίσιμων οικοσυστημάτων, την αρμονία των φυσικών τοπίων, την ανεκτίμητη αξία των ακτών, ποταμών, θαλασσών και των βουνών μας, τους βιότοπους και τους οικολογικά ευαίσθητους πόρους, καθώς και τη φυσική και πολιτιστική

κληρονομιά του τόπου μας, τα φυσικά θεμέλια της ζωής μας, το παρόν και το μέλλον μας.

ΜΕΡΟΣ V: Η ΣΥΖΕΥΞΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

5. 1. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η Περιβαλλοντική-«Πράσινη» Απασχόληση, διαπερνά όλες τις προκλήσεις της διεύρυνσης του νέου χρηματοοικονομικού πλαισίου και των διαρθρωτικών ταμείων της Ε.Ε., της προώθησης της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και της θεσμικής μεταρρύθμισης. Συνοπτικά αναφέρεται πως οι θέσεις εργασίας, σε αυτόν τον τομέα, έφθαναν το 1994 περίπου στα 3,5 εκατομμύρια, αριθμός που αντιστοιχεί στο 2 % της συνολικής απασχόλησης στην ΕΕ. Σε αυτό τον τομέα, επίσης, υπάρχουν καλές προοπτικές για τη δημιουργία τοπικών θέσεων απασχόλησης και δυνατότητες ταχείας ανάπτυξης.

Σε αυτή τη διαδικασία τα κράτη-μέλη της ΕΕ μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο με την επιπλέον διεύρυνση των αγορών τους. Το γεγονός αυτό πρέπει να συνδεθεί με βαθιές αλλαγές και με την κατανομή περισσότερων πόρων στις πολιτικές ενίσχυσης της ανάπτυξης και της συνεργασίας, φθάνοντας έτσι τουλάχιστον το 70% του ΑΕΠ.

Η στρατηγική για την απασχόληση, ωστόσο, βασίζεται τόσο σε μακροοικονομικές όσο και σε διαρθρωτικές πολιτικές που στοχεύουν στην ενίσχυση των επενδύσεων και της απασχόλησης. Στο πλαίσιο αυτό οι κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση (που καθιερώθηκαν το 1999 από την ΕΕ) συνδυάζοντας την προστασία του περιβάλλοντος με μέτρα για την αγορά εργασίας, παρέχουν τη βάση για την επίτευξη του *διπλού στόχου* που συνίσταται αφενός μεν στην προώθηση μιας βιώσιμης/αειφόρου ανάπτυξης και αφετέρου στη δημιουργία απασχόλησης.

Αναφορικά με τον πυλώνα για το «επιχειρηματικό πνεύμα» των κατευθυντηρίων γραμμών, τα κράτη μέλη ενθαρρύνθηκαν στην προώθηση μέτρων για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων απασχόλησης που προσφέρουν οι

περιβαλλοντικές τεχνολογίες, καθώς και στην ανάπτυξη των συνθηκών για το πλαίσιο αξιοποίησης του δυναμικού απασχόλησης που προσφέρει ο τομέας των υπηρεσιών συμπεριλαμβανομένων και των περιβαλλοντικών υπηρεσιών. Παράλληλα, τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται στη σταδιακή μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας και στη διερεύνηση της δυνατότητας εισαγωγής ενός οικολογικού φόρου, υπό την ευρεία ή στενή έννοια (όπως π.χ. ενός φόρου ενέργειας ή εκπομπής ρύπων).

Εξάλλου, ορισμένα κράτη-μέλη της ΕΕ προωθούν τη δημιουργία απασχόλησης με την εισαγωγή περιβαλλοντικών μέτρων όπως συστήματα ή προγράμματα παροχής κινήτρων για τη δημιουργία θέσεων εργασίας που στοχεύουν άμεσα στη δημιουργία απασχόλησης ή στην παροχή κατάρτισης με σκοπό την εξεύρεση απασχόλησης, σε συνδυασμό με βελτιώσεις του τομέα περιβάλλοντος.

Επίσης, αναγνωρίζοντας την ανάγκη μιας ολοκληρωμένης πολυεπιστημονικής και διατομεακής προσέγγισης, όσον αφορά τη διασύνδεση της οικονομικής, περιβαλλοντικής πολιτικής και της πολιτικής απασχόλησης, είναι σκόπιμο να επιδιώκεται η ανάπτυξη συνεργασιών σε θέματα που άπτονται της προστασίας του περιβάλλοντος. Για παράδειγμα, -μια και η βιομηχανία της ΕΕ είναι πρωτοπόρος ως προς την ανάπτυξη πολλών «καθαρών» τεχνολογιών, διαδικασιών και προϊόντων, όπως επίσης και στην ανάπτυξη μηχανισμών περιβαλλοντικής διαχείρισης- η βιομηχανική συνεργασία με επιχειρήσεις τρίτων χωρών θα μπορούσε να προσδώσει μια σημαντική δυναμική στη διάδοση της ευρωπαϊκής τεχνογνωσίας στα αντίστοιχα θέματα. Στον τομέα λοιπόν αυτό, που η ευρωπαϊκή βιομηχανία έχει αναπτύξει σημαντικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, οι ευρωπαϊκές εταιρείες είναι σε θέση να προσφέρουν λύσεις προσαρμοσμένες στα εκάστοτε περιβαλλοντικά προβλήματα των τρίτων χωρών.

Ειδικότερα, για να προωθηθεί και να υποστηριχθεί από τα κράτη μέλη η ανάπτυξη μακροπρόθεσμων στρατηγικών, ως προς την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στους τομείς του Περιβάλλοντος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει τις ακόλουθες βασικές ενέργειες:

- Εφαρμογή κριτηρίων αναφοράς για να καταστεί δυνατή η καλύτερη σύγκριση των επιτευγμάτων των επιχειρήσεων και των οικονομικών τομέων όσον αφορά στην απασχόληση και στις συνέπειες για το περιβάλλον, ώστε να καθορισθούν και να διαδοθούν οι ορθές πρακτικές,

- ανάπτυξη των σχεδίων που υπάρχουν για την επιλογή των καλύτερων διαθέσιμων τεχνικών ενσωματώνοντας τις συνέπειες για την απασχόληση και τη διεξοδικότερη αξιολόγηση της κατανάλωσης ενέργειας και πόρων,
- εντατικοποίηση των προσπαθειών για να εξασφαλιστεί ότι τα κοινοτικά κεφάλαια και μέσα υποστηρίζουν κατά τρόπο ολοκληρωμένο την απασχόληση και τη σταθερή ανάπτυξη. Η αστική ανανέωση και ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών θεωρούνται δυο τομείς στους οποίους πρέπει να δοθεί προτεραιότητα από την άποψη αυτή,
- συνέχιση της προοδευτικής αναδιάρθρωσης των φορολογικών συστημάτων με μείωση των έμμεσων μισθολογικών δαπανών και ενσωμάτωση των δαπανών για το περιβάλλον και για τους φυσικούς πόρους στην τιμή της αγοράς των αγαθών και υπηρεσιών
- προώθηση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης όσον αφορά το περιβάλλον κατά τρόπο ώστε να υποστηριχθεί η εφαρμογή "οικολογικότερων" τεχνολογιών και μεθόδων εργασίας.

Η παραπάνω στρατηγική αποβλέπει στο ρόλο του 'καταλύτη' για τη δημόσια γνώμη και για τους φορείς λήψης αποφάσεων σε πολιτικό επίπεδο, ώστε να επηρεασθεί η συμπεριφορά της κοινωνίας. Είναι εστιασμένη σε προτάσεις που καλύπτουν πολλούς τομείς, σε μέτρα που στοχεύουν στην επίτευξη μακροπρόθεσμων στόχων, αλλά και την παρακολούθηση της επιτυγχανόμενης προόδου.

Η ΕΕ τονίζει επίσης ότι πρέπει να ενισχυθεί η συνοχή των διαφόρων πολιτικών και να καταβληθεί κάθε προσπάθεια, ώστε όλες να έχουν ως προτεραιότητα την αειφόρο ανάπτυξη. Η Επιτροπή ετοιμάζει μηχανισμούς, ώστε όλες οι σημαντικές νομοθετικές προτάσεις να περιλαμβάνουν εκτίμηση των δαπανών και των οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών οφελών.

Στο πλαίσιο αυτών των μηχανισμών προτείνεται:

-Οι τιμές των προϊόντων να αντικατοπτρίζουν το περιβαλλοντικό και κοινωνικό κόστος, γεγονός που θα ενισχύσει τη δημιουργία αγορών με προϊόντα και υπηρεσίες λιγότερο ρυπαντικές και θα μεταβάλλει τη συμπεριφορά των καταναλωτών,

-η δημιουργία επενδύσεων επικεντρωμένων στην επιστημονική και τεχνολογική καινοτομία. Ως επί το πλείστον, τα κοινοτικά προγράμματα μπορούν αποτελέσουν ένα πλαίσιο έρευνας και ανάπτυξης με προσανατολισμό στην βιώσιμη/αειφόρο ανάπτυξη,

-η προώθηση ενός καλύτερου πλαισίου επικοινωνίας που θα επιτρέψει να αναπτυχθεί η συμμετοχική δράση των πολιτών και των επιχειρήσεων σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και την προώθηση των αρχών της βιώσιμης/αειφόρου ανάπτυξης.

-η παρούσα στρατηγική πρέπει να ξεπεράσει τα σύνορα της ΕΕ και να συμβάλει στην αειφόρο ανάπτυξη στον υπόλοιπο κόσμο. Οι κοινοτικές πολιτικές πρέπει να συμβάλλουν στις προσπάθειες που καταβάλλονται από τις τρίτες χώρες με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη.

-ο πρώτος μακροπρόθεσμος στόχος της στρατηγικής είναι να περιορίσει την αλλαγή του κλίματος, μειώνοντας ετησίως, και μέχρι το 2020, τις εκπομπές αερίων φαινομένου θερμοκηπίου κατά 1% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990

- ένας άλλος στόχος της στρατηγικής είναι ο περιορισμός των σοβαρών κινδύνων για τη δημόσια υγεία. Η εγγύηση της ποιότητας των τροφίμων θα διασφαλίζεται σε όλα τα επίπεδα της τροφικής αλυσίδας. Οι κίνδυνοι για την υγεία και το περιβάλλον, που οφείλονται στα χημικά προϊόντα, θα πρέπει να έχουν εξαλειφθεί προ του 2020. Επιβάλλεται να εξετασθούν, επίσης, τα προβλήματα που σχετίζονται με τις επιδημίες και την αντίσταση στα αντιβιοτικά.

- η βιωσιμότερη διαχείριση των φυσικών πόρων αποτελεί, επίσης, στόχο. Πρέπει, όντως να διακοπεί η σχέση που συνδέει την οικονομική μεγέθυνση και τη χρήση αυτών των τελευταίων και να ανακοπεί εκ νέου η μείωση της βιοποικιλότητας προ του 2010.

- ο περιορισμός των αρνητικών επιπτώσεων των μεταφορών και η εξάλειψη των περιφερειακών ανισοτήτων αποτελεί έναν άλλο μακροπρόθεσμο στόχο, για την πραγματοποίηση του οποίου πρέπει να διακοπεί η σχέση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης των μεταφορών και να αναπτυχθούν περισσότερο οι φιλικές προς το περιβάλλον μεταφορές. Το μέγεθος που θα αντιπροσωπεύουν οι οδικές μεταφορές το 2010 δεν πρέπει να υπερβαίνει εκείνη του 1998.

για την επίτευξη των στόχων αυτών, η παρούσα στρατηγική απαριθμεί μια σειρά συγκεκριμένων μέτρων, σε κοινοτικό επίπεδο.

Περαιτέρω, αναγνωρίζεται ρητά ότι επιβάλλεται να διαμορφωθεί ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο για το οποίο απαιτείται η ανάληψη πρωτοβουλιών σε κοινοτικό επίπεδο.

Κύριο στοιχείο του νέου αναπτυξιακού προτύπου θα πρέπει ν' αποτελέσει η «απομάκρυνση της μελλοντικής οικονομικής ευημερίας από την περιβαλλοντική ρύπανση και μάλιστα η μετατροπή της σχέσης οικολογίας-οικονομίας από αρνητική σε θετική».

Τα μέσα για τη διευκόλυνση του διαρθρωτικού μετασχηματισμού που συντελούνται στο νέο πρότυπο της βιώσιμης/ αειφόρου ανάπτυξης με όρους αύξησης της έντασης εργασίας περιλαμβάνουν:

α) Μια στρατηγική βιομηχανικής πολιτικής, κύριο στοιχείο της οποίας πρέπει να είναι η προώθηση της βασικής έρευνας σε τομείς που έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για το περιβάλλον, καθώς και η επιτάχυνση της εφαρμογής των αποτελεσμάτων έρευνας.

β) Μέσα πολιτικής σε μακροοικονομικό επίπεδο, στα οποία κυρίως περιλαμβάνονται οι έμμεσοι φόροι επί της ρύπανσης, οι οποίοι οδηγούν σε μείωση της χρήσης ενέργειας και αύξησης των θέσεων εργασίας.

γ) Μέσα πολιτικής σε τομεακό επίπεδο (τομείς: ενέργειας, μεταφορών, βιομηχανίας, τουρισμού, γεωργίας) η σημασία των οποίων αναμένεται ότι θα αυξηθεί όσο περισσότερο προσεγγίζει η κοινότητα το νέο πρότυπο βιώσιμης ανάπτυξης.

δ) Συστάσεις σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο. Παρά το γεγονός ότι οι δραστηριότητες καθαρισμού δεν αποτελούν τη βέλτιστη περιβαλλοντική λύση, προβλέπεται ότι θα αναπτυχθούν ακόμη περισσότερο στο άμεσο μέλλον δημιουργώντας βραχυπρόθεσμα σημαντικό αριθμό θέσεων εργασίας.

I. Οι κύριες Ευρωπαϊκές Πρωτοβουλίες για τη σύνδεση της Περιβαλλοντικής Πολιτικής με την Απασχόληση

Οι κύριες πρωτοβουλίες της ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής πολιτικής για την Απασχόληση συνοψίζονται στις παρακάτω ενέργειες:

1993

Η Λευκή Βίβλος για την ανάπτυξη, τον ανταγωνισμό και την απασχόληση πρότεινε ως στόχο τη συνεχή οικονομική ανάπτυξη και την κλιμάκωση της απασχόλησης παράλληλα με τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και τη χαμηλότερη ανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων. Προκειμένου να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη κρίνεται αναγκαίο να παύσει η υποαξιοποίηση των εργασιακών πόρων της Ευρώπης και η υπερκατανάλωση φυσικών πόρων.

Μάιος 1997

Η Διάσκεψη για το περιβάλλον και την απασχόληση, με στόχο την απόδειξη ότι η βιώσιμη ανάπτυξη έχει θετικές επιπτώσεις στην απασχόληση εντοπίζοντας παράλληλα τους τομείς όπου θα μπορούσε να αναληφθεί μελλοντική δράση.

Ιούνιος 1997

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ δεσμεύει τα κράτη μέλη όσον αφορά τους τρεις στόχους: της οικονομικής ανάπτυξης, του υψηλού επιπέδου απασχόλησης και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η Συνθήκη απαιτεί επίσης να συμπεριληφθούν σε όλες τις πολιτικές της ΕΕ οι προβληματισμοί για το περιβάλλον και την απασχόληση.

Οκτώβριος 1997

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσιεύει ανακοίνωση με θέμα το περιβάλλον και την απασχόληση. Η ανακοίνωση διευκρινίζει τη σχέση μεταξύ περιβάλλοντος και απασχόλησης, προτείνει πολιτικά μέτρα στήριξης για την αξιοποίηση των επιπτώσεων που έχουν οι πολιτικές περιβάλλοντος στην απασχόληση και παρουσιάζει τις κύριες δράσεις για την επίτευξη αυτών.

Οκτώβριος 1998

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εγκρίνει ψήφισμα με το οποίο ενισχύονται οι συστάσεις της ανακοίνωσης της Επιτροπής για το περιβάλλον και την απασχόληση.

Φεβρουάριος 1999

Έγκριση των κατευθυντήριων γραμμών για την απασχόληση του 1999, βάσει των οποίων υπογραμμίζεται ότι ο τομέας του περιβάλλοντος μπορεί να καταστεί πηγή δημιουργίας απασχόλησης. Τονίζουν επίσης και την ανάγκη αναδιάρθρωσης του φορολογικού συστήματος συμπεριλαμβανομένων των φόρων για την ενέργεια και τη ρύπανση.³⁰

II. Τομείς με ισχυρές συνέργιες μεταξύ Περιβάλλοντος και Απασχόλησης

Η ΕΕ έχει εντοπίσει τους παρακάτω ως τομείς στους οποίους ενδέχεται να υπάρχει θετική σχέση μεταξύ περιβάλλοντος και απασχόλησης. Στους τομείς αυτούς

³⁰ Εκδόσεις Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (2000), *‘Η ΕΕ συγκεντρώνει τις προσπάθειές της στην «πράσινη» απασχόληση*, σελ. 5.

επιβάλλεται να επικεντρωθούν τα πολιτικά μέτρα στήριξης σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο.

α) Μεταποιητική Βιομηχανία

Οι επενδύσεις σε καθαρές τεχνολογίες και η ανάπτυξη και διοχέτευση στην αγορά πράσινων» προϊόντων διευρύνουν τις επιχειρηματικές δραστηριότητες με θετικές επιπτώσεις για την απασχόληση.

β) Μεταφορές

Η έρευνα και ανάπτυξη καθαρότερων εναλλακτικών δυνατοτήτων για τις δημόσιες Μεταφορές, τουλάχιστον, αποτελούν παράγοντες ενδυνάμωσης της περιβαλλοντικής απασχόλησης.

γ) Ενέργεια

Στον τομέα της ενέργειας ενισχύεται η περιβαλλοντική απασχόληση:

- Με την ευαισθητοποίηση/ενημέρωση για την ανάλωση αλλά και την εξοικονόμηση της ενέργειας τόσο στη βιομηχανία όσο και στα νοικοκυριά.
- Την παραγωγή και χρήση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) όπως ηλιακή, φωτοβολταϊκή και αιολική ενέργεια καθώς και ενέργειας από τη βιομάζα και τα απόβλητα.

δ) Γεωργία

Περιβαλλοντική απασχόληση δημιουργούν η αειφόρος διαχείριση και διατήρηση φυσικών περιοχών ιδιαίτερης αξίας, η βιολογική γεωργία και η οικολογική κτηνοτροφία

ε) Συμπεριφορά καταναλωτών

Η αφύπνιση της συμπεριφοράς των καταναλωτών σε θέματα περιβάλλοντος έχει σημαντικές επιπτώσεις στο είδος των παραγόμενων προϊόντων και των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Ειδικότερα, η «Πράσινη Απασχόληση» στην ΕΕ διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε τομείς που αφορούν:

- Στις «οικολογικές επιχειρήσεις» (στερεά και υγρά απόβλητα, έλεγχος ατμοσφαιρικής ρύπανσης, ανάπλαση μολυσμένων εδαφών, μείωση θορύβου, έρευνα και ανάπτυξη).
- Στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.
- Στο φυσικό περιβάλλον.

5.2. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στο πλαίσιο της *ελληνικής πραγματικότητας*, η αντίδραση του κοινού απέναντι στο πρόβλημα της προστασίας του περιβάλλοντος θεωρείται ότι εξακολουθεί, δυστυχώς, να είναι άτονη. Από τους σημαντικότερους λόγους για την παραπάνω κατάσταση είναι η άγνοια για το μέγεθος και το εύρος του εν λόγω προβλήματος. Επίσης, ο μέχρι σήμερα τρόπος αντιμετώπισης των σχέσεων οικονομίας και οικολογίας, εξακολουθεί να δηλώνει την ανωριμότητα του ελληνικού προβληματισμού.

Ωστόσο, τους κυριότερους τομείς περιβαλλοντικής παρέμβασης με αντίκτυπο στην απασχόληση στην Ελλάδα, αποτελούν:

- η *βιολογική γεωργία* (Ενδεικτικά αναφέρεται πως η Ελλάδα προτίθεται να μπει δυναμικά στο χώρο της βιολογικής γεωργίας, αυξάνοντας σε 1.000.000 στρέμματα μέχρι το 2010 την έκταση όπου θα παράγονται πιστοποιημένα ελληνικά αγροτικά προϊόντα, των οποίων η ποιότητα θα κρίνεται πλέον από την υγιεινή που η βιολογική γεωργία διασφαλίζει σε σχέση με την συμβατική.)

- ο *οικολογικός τουρισμός* (Ο περιβαλλοντικά συμβατός τουρισμός πρέπει να αποτελέσει για τη χώρα μας κύριο στόχο, αφού η άκριτη «ανάλωση» του ελληνικού περιβάλλοντος οδηγεί σε τουριστική παρακμή. Η ορθολογική χρήση των πόρων, η μείωση της υπερκατανάλωσης και της ποσότητας των αποβλήτων, η διατήρηση της φυσικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ποικιλότητας, η ένταξη του τουρισμού στο γενικότερο σχεδιασμό μιας περιοχής, η υποστήριξη των τοπικών κοινωνιών, η εκπαίδευση του προσωπικού των τουριστικών υπηρεσιών, η διαβούλευση με τους χρήστες και το κοινό γενικότερα, η υπεύθυνη τουριστική προβολή και η έρευνα αποτελούν μερικές από τις βασικές αρχές αυτού του είδους του τουρισμού).

- οι *ήπιες μορφές ενέργειας* (Τομέας στον οποίο η χώρα μας έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα. Η απασχόληση στον τομέα αυτό μπορεί να προκύψει μέσω της ανάπτυξης της βιομηχανίας τεχνολογιών ήπιων μορφών ενέργειας -αιολική, ηλιακή, βιομάζα κτλ- και μέσω της διάδοσης αυτών των περιβαλλοντικά φιλικών μορφών ενέργειας με την ανάλογη δημιουργία υποδομών και στελέχωσης).

- οι *υπηρεσίες περιβάλλοντος στο Δημόσιο τομέα και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια*, (Η στελέχωση των μηχανισμών ελέγχου του περιβάλλοντος των υπηρεσιών του Δημοσίου Τομέα είναι αναγκαία συνθήκη για την

εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας με διττό επακόλουθο, την προστασία του Περιβάλλοντος και τη διεύρυνση της Απασχόλησης)

- η *εκπαίδευση* (σε όλες τις βαθμίδες η ανάπτυξη της περιβαλλοντικής παιδείας πέραν της ευαισθητοποίησης και της περιβαλλοντικής κουλτούρας θα δημιουργήσει και την ανάλογη απασχόληση).

Ειδικότερα, οι υποτομείς περιβάλλοντος, που απαντούν στη δυνατότητα διάνοιξης νέων θέσεων Απασχόλησης, είναι οι παρακάτω:

5.2.1. Διαχείριση Υγρών Αποβλήτων (Υδρευση – Αποχέτευση)

Λαμβάνοντας υπόψη την πολιτική αλλά και τα προγραμματιζόμενα έργα στον τομέα ύδρευσης-αποχέτευσης και διαχείρισης λυμάτων, διαφαίνεται ότι δημιουργείται ένας σημαντικός αριθμός νέων θέσεων εργασίας τόσο σε υφιστάμενες ειδικότητες, όσο και σε νέες ειδικότητες που πρόκειται να δημιουργηθούν.

Έτσι, στην προοπτική της σύνδεσης της Περιβαλλοντικής Πολιτικής με την Απασχόληση, η ανάπτυξη του τομέα προστασίας του περιβάλλοντος έχει θετικές συνέπειες στον τομέα της απασχόλησης με ποικίλους τρόπους:

- Άμεσα, όταν δημιουργούνται θέσεις εργασίας κατά τη λειτουργία της περιβαλλοντικής δράσης.
- Έμμεσα, όταν δημιουργούνται θέσεις εργασίας στους δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς που εμπλέκονται στην μελέτη, κατασκευή, προμήθεια, κατασκευή εξοπλισμού, επίβλεψη, παρακολούθηση της περιβαλλοντικής δράσης.

Συγκεκριμένα, ο συνολικός αριθμός εργαζόμενων στους τομείς ύδρευση, αποχέτευση, διαχείριση υγρών αποβλήτων εκτιμάται ότι ανέρχεται σε **15.200** περίπου.

5.2.2. Προστασία και Διαχείριση Θαλάσσιου Περιβάλλοντος

Η προσέγγιση του τομέα «θαλάσσιο περιβάλλον» όσον αφορά την *Απασχόληση* είναι αρκετά σύνθετη και δεν είναι εφικτό να γίνει αυτοτελώς διότι σχετίζεται άμεσα με τους άλλους υποτομείς του περιβάλλοντος, οι οποίοι αναλύονται ξεχωριστά.

Εντούτοις, όσον αφορά στη δυναμική *νέων θέσεων εργασίας* με αντικείμενο αποκλειστικά την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, εκτιμάται ότι σημαντική

αύξηση υπάρχει στον τομέα της προστασίας συγκεκριμένων ζωνών (προστατευόμενων ή γενικότερα).

5.2.3. Προστασία και Διαχείριση Παράκτιων Ζωνών

Είναι κατανοητό ότι η απασχόληση και η δημιουργία *νέων θέσεων εργασίας* στη διαχείριση των παράκτιων ζωνών όσον αφορά τα περιβαλλοντικά θέματα καλύπτεται σε σημαντικό βαθμό από τους επί μέρους υποτομείς του περιβάλλοντος (διαχείριση νερών, υγρών αποβλήτων, στερεών αποβλήτων, διαχείριση βιοτόπων και φυσικού περιβάλλοντος).

Η διαχείριση των παράκτιων ζωνών με την έννοια του σχεδιασμού, του συντονισμού και της παρακολούθησης αποβλέπει στη διατήρηση των υφιστάμενων θέσεων, ενώ ενδέχεται μελλοντικά να δημιουργήσει κάποιες ευκαιρίες απασχόλησης οι οποίες όμως δεν κρίνεται ότι θα είναι σημαντικές ή θα αφορούν περισσότερο τους επιμέρους τομείς του περιβάλλοντος στους οποίους και εξετάστηκαν.

Στη φάση αυτή, που ακόμη δεν έχει διαμορφωθεί μια συνολική στρατηγική για τις παράκτιες ζώνες, δεν είναι εφικτό να γίνουν παραπάνω εκτιμήσεις.³¹

5.2.4. Προστασία και Διαχείριση Εσωτερικών (Γλυκών) Νερών

Παρ' όλο που ο τομέας της συνολικής διαχείρισης και προστασίας των εσωτερικών νερών φαίνεται να δημιουργείται μια σημαντική δυναμική *νέων θέσεων εργασίας*, οι υπάρχουσες θέσεις εργασίας καταγράφονται στους αντίστοιχους υποτομείς (λύματα, απόβλητα, απορρίμματα, ενέργεια, γεωργία, ύδρευση).

Πρέπει επίσης, να τονιστεί ότι πολλές από τις υπάρχουσες θέσεις στους αρμόδιους φορείς και τις υπηρεσίες έχουν σχέση με την υποστήριξη των επί μέρους παραγωγικών δραστηριοτήτων και όχι με το αντικείμενο προστασία-διαχείριση. Για παράδειγμα, οι υπηρεσίες εγγείων βελτιώσεων των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων αντιμετωπίζουν τους υδατικούς πόρους κυρίως με βάση τη χρήση τους για άρδευση, παρά με τη λογική της περιβαλλοντικής διαχείρισης ενός φυσικού πόρου.

³¹ ΕΙΕ/ΥΠΕΧΩΔΕ', 2001, όπ.π., σελ. 67-70.

5.2.5. Ατμοσφαιρική Ρύπανση

Η ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων και υπολογιστικών εργαλείων για την καταγραφή και επεξεργασία στοιχείων, με στόχο τη δημιουργία εργαλείων που θα επιτρέπουν τον υπολογισμό εκπομπών από σταθερές και κινητές πηγές, δημιουργεί την ανάγκη ύπαρξης κατάλληλα εκπαιδευμένου προσωπικού το οποίο θα είναι υπεύθυνο για εργασίες που καλύπτουν δύο επίπεδα:

- Τη χρήση των συστημάτων πληροφορικής σε συνδυασμό με Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών.
- Την ενδεχόμενη επέκταση των βάσεων δεδομένων³².

5.2.6. Διαχείριση Στερεών Αποβλήτων

Συνολικά σε επίπεδο χώρας, με βάση τα επίσημα στοιχεία, όπως αυτά έχουν καταγραφεί από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (ΕΣΥΕ), απασχολούνται περίπου **15.000** εργαζόμενοι στον *τομέα της καθαριότητας - διαχείρισης των απορριμμάτων*, ενώ οι τάσεις είναι αυξητικές.

5.2.7. Διαχείριση Τοξικών και Επικίνδυνων Αποβλήτων

Στην Ελληνική αγορά, είναι ότι η *συλλογή και μεταφορά* είναι οι μόνοι τομείς όπου υπάρχει μια σχετική κινητικότητα σε ότι αφορά τα επικίνδυνα απόβλητα.

Ωστόσο, στον τομέα της διαχείρισης των τοξικών αποβλήτων, ο ακριβής καθορισμός των *θέσεων εργασίας* δεν είναι εφικτός, γιατί στην πλειοψηφία των περιπτώσεων τα διαθέσιμα στοιχεία αναφέρονται στο προσωπικό που απασχολείται με τη διαχείριση αποβλήτων γενικά, χωρίς να υπάρχει περαιτέρω κατηγοριοποίηση.

5.2.8. Εξοικονόμηση Ενέργειας και ΑΠΕ

Ο αντίκτυπος των επιπτώσεων των ΑΠΕ στον **τομέα της απασχόλησης** είναι συνάρτηση της ανάπτυξης της αντίστοιχης τεχνολογίας και των δυνατοτήτων που υπάρχουν στην ένταξη σχετικά ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού σε αυτό τον τομέα εργασίας.

³² ΕΙΕ/ΥΠΕΧΩΔΕ,, 2001, όπ.π., σελ.138.

Αν και οι προοπτικές που διανοίγονται προς αυτήν την κατεύθυνση είναι αρκετά ευοίωνες ωστόσο, δεν είναι αυτή τη στιγμή έκδηλα τα άμεσα αποτελέσματα που θα έχει στην αγορά εργασίας είτε σε εθνικό είτε και σε διεθνές επίπεδο, μια και μέχρι σήμερα η χάραξη πολιτικής εξοικονόμησης ενέργειας δεν περιείχε ως πρωταρχικό στοιχείο της τον τομέα της απασχόλησης αλλά την εξοικονόμηση ενέργειας τόσο στην ενεργειακή όσο και στην οικονομική του διάσταση.

5.2.9. Αστικό Περιβάλλον - Πολεοδομικός και Χωροταξικός Σχεδιασμός

Αποτέλεσμα των πολιτικών σχεδιασμού και εφαρμογής Προγραμμάτων Δράσης και παρεμβάσεων με στόχο την αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, αποτελεί η ανάπτυξη μιας δυναμικής η οποία δημιουργεί θετικές επιπτώσεις στις τοπικές οικονομίες προωθώντας μεταξύ άλλων και **νέες προοπτικές απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο**

Η **Απασχόληση** στον τομέα του αστικού περιβάλλοντος στη χώρα μας αφορά στους παρακάτω τομείς δραστηριοτήτων:

1. *Εφαρμογή αρχών αειφόρου ανάπτυξης στο πλαίσιο των ΟΤΑ*
2. *Προστασία και αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων.*
3. *Στον τομέα των αναπλάσεων του δομημένου περιβάλλοντος*
4. *Στον τομέα των μεταφορών*
5. *Στον τομέα της ενέργειας*
6. *Στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών*

5.2.10. Προστασία και Διαχείριση Βιότοπων και Φυσικού Περιβάλλοντος

Στο πλαίσιο της **ελληνικής πολιτικής** προστασίας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης, εξαιρετική σημασία έχει αποκτήσει ο σχεδιασμός και η εφαρμογή μιας ενιαίας πολιτικής προστασίας και διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος της χώρας παράμετρος της οποίας αποτελεί και η δυνατότητα δημιουργίας **νέων θέσεων εργασίας** στην ύπαιθρο σε αντικείμενα, συναφή με την προστασία της φύσης και την ανάδειξη προστατευόμενων περιοχών.

5.2.11. Αγροτικό Περιβάλλον – Βιολογική Γεωργία

Ειδικά για τη βιολογική γεωργία στην **Ελλάδα**, κοινή διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι ο νέος αυτός τομέας, που σχετίζεται με την προστασία του αγροτικού

περιβάλλοντος της χώρας και κυρίως με την προστασία του Έλληνα καταναλωτή, βρίσκεται σε δυναμική εξέλιξη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά πλέον η ανάπτυξη μιας σημαντικής αγοράς βιολογικών προϊόντων, ειδικότερα στον αστικό της ελληνικό χώρο (οργανωμένες λαϊκές αγορές βιολογικών προϊόντων, συγκεκριμένες θέσεις και καταστήματα στην πρωτεύουσα και στα προάστια της).

5.2.12. Μεταφορές

Ο τομέας των μεταφορών αποτελεί ένα σημαντικό κλάδο της εθνικής μας οικονομίας ο οποίος απαιτεί συνδυασμό με άλλες τομεακές στρατηγικές και ειδικότερα με τον χωροταξικό σχεδιασμό και την πολιτική χρήσεων γης.

5.2.13. Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

Η *σύνδεση μεταξύ περιβάλλοντος και απασχόλησης* στον τομέα του τουρισμού είναι *άμεση*, καθώς η μακροπρόθεσμη επιτυχία της τουριστικής βιομηχανίας εξαρτάται από τη διατήρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος. Η θέση αυτή ισχύει ακόμη περισσότερο σε τοπικό επίπεδο, όπου το καθαρό και ήσυχο περιβάλλον είναι αναγκαίο για τη διατήρηση της τουριστικής βιομηχανίας και της απασχόλησης που αυτή προσφέρει.

Για το λόγο αυτό, η πολιτική ανάπτυξης δραστηριοτήτων εναλλακτικού τουρισμού στη χώρα μας προωθήθηκε κυρίως σε αγροτικές και ορεινές περιοχές με στόχο τη διεύρυνση της οικονομικής βάσης των περιοχών αυτών, τη *δημιουργία θέσεων εργασίας* και τη συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού. Έτσι, αυτού του είδους οι τουριστικές δραστηριότητες αποτέλεσαν τον μοχλό ανάπτυξης πολλών αγροτικών και ορεινών περιοχών της χώρας κατά την τελευταία δεκαετία.³³

5.2.14. Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

Τα τελευταία χρόνια, η διαδικασία αδειοδότησης και ελέγχου των περιβαλλοντικών όρων είχε ως αποτέλεσμα τη στελέχωσή των αντίστοιχων τμημάτων των Νομαρχιών και των εμπλεκόμενων Υπουργείων με περίπου 80 νέες θέσεις εργασίας. Βέβαια, τα επόμενα χρόνια οι θέσεις αυτές δεν αναμένεται να αυξηθούν ιδιαίτερα.

³³ ΕΙΕ/ΥΠΕΧΩΔΕ, όπ.π., 2001, σελ. 103-114.

ΜΕΡΟΣ VI: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η προσπάθεια εξαγωγής συμπερασμάτων αναφορικά με την παραπάνω διερεύνηση, διαρθρώνεται σε δύο επίπεδα.

Σε πρώτο επίπεδο το ζήτημα της *βιώσιμης ή αειφόρου ανάπτυξης*, η οποία λειτουργώντας ως πρωταγωνιστής του κοινωνικού μετασχηματισμού, επιφέρει μια δραστική αλλαγή στην πορεία της ανθρωπότητας. Μια αλλαγή, που ανακύπτει από την αμφισβήτηση του τρόπου με τον οποίο αναπτύσσεται η σύγχρονη μεταβιομηχανική κοινωνία και προωθεί τον επαναπροσδιορισμό των αξιών και του τρόπου ζωής των σημερινών αλλά και των μελλοντικών γενεών. Η διατήρηση της «κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας» για τις επόμενες γενιές θα απαιτήσει επίσης τον επαναπροσανατολισμό των οικονομικών, βιομηχανικών, καθώς και των χωροταξικών πολιτικών για την προσαρμογή τους σε αυτές τις αλλαγές.

Όμως, η επίτευξη της βιώσιμης ή αειφόρου ανάπτυξης προϋποθέτει το συνδυασμό της *κοινωνικής προόδου*, που θα αναγνωρίζει και θα λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες όλων των πολιτών, με την αποτελεσματική *περιβαλλοντική διαχείριση* και τη διατήρηση υψηλών ρυθμών *Οικονομικής μεγέθυνσης και Απασχόλησης*.

Βέβαια, η αποκλειστική ταύτιση της ανάπτυξης με την οικονομική μεγέθυνση δεν μπορεί πλέον να προσφέρει σύγχρονες λύσεις, αφού διαπιστώθηκε ότι οδήγησε σε οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες οι οποίες είναι υπεύθυνες για εντάσεις που εκδηλώνονται σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο και για ελλείψεις ή απώλειες ισορροπιών που προκαλούν ιδιαίτερα διεθνή προβλήματα. Εξάλλου, η παραδοσιακή αντίληψη για την ποσοτική ανάπτυξη αμφισβητείται εξαιτίας των κινδύνων που προκύπτουν για το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής.

Είναι λοιπόν επιτακτική η ανάγκη προώθησης μιας *ποιοτικής ανάπτυξης*, η οποία θα επιφέρει μεταβολές στους τρόπους οργάνωσης της παραγωγής, της εργασίας και του χρόνου, καθώς και στις μορφές κατανάλωσης, δηλαδή στα πρότυπα και τους τρόπους ζωής και θα ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις κοινωνικές ανάγκες, οι οποίες σήμερα πολύ συχνά παραμελούνται, όπως η εκπαίδευση και η υγεία, αλλά επίσης και η υποστήριξη ατόμων και οικογενειών που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες πληθυσμού.

Είναι τεράστιες, επίσης, οι ανάγκες που πρέπει να ικανοποιηθούν για να διασφαλιστεί μια αξιοπρεπής ζωή σ' ένα μεγάλο τμήμα της ανθρωπότητας, η οποία δυνητικά μπορεί να οδηγήσει σε μια ανάκαμψη της συνολικής ζήτησης των αγαθών. Επιπλέον, ο μακρόπνοος αγώνας κατά της φτώχειας και η οικοδόμηση μιας νέας, διεθνούς, οικονομικής και κοινωνικής τάξης -πιο δίκαιης και αλληλέγγυας- είναι δυνατόν να βασίζεται σε πιο ισότιμες εμπορικές συναλλαγές οι οποίες ανταποκρίνονται στο κοινό συμφέρον όλων των εργαζομένων και όλων των λαών.

Είναι λοιπόν σαφές, ότι η επίτευξη της βιώσιμης ή αειφόρου ανάπτυξης απαιτεί **συνδυασμό, συσχέτιση και συναλληλία των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών πολιτικών** με απώτερο σκοπό τη βιώσιμη κοινωνία, δηλαδή την κοινωνία στην οποία οι δραστηριότητες θα έχουν κοινωνικό αντίκρουσμα, θα είναι περιβαλλοντικά συμβατές και θα στοχεύουν στη βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτή η προσέγγιση είναι ιδιαίτερα ελκυστική υπό το πρίσμα της ταυτόχρονης επιδίωξης της προστασίας του περιβάλλοντος και της απασχόλησης.

Σε δεύτερο επίπεδο, τα συμπεράσματα αφορούν στις προσπάθειες διεύρυνσης των δυνατοτήτων Απασχόλησης, οι οποίες εντοπίζονται όλο και περισσότερο στις προοπτικές που διαθέτει ο τομέας του Περιβάλλοντος στη δημιουργία θέσεων εργασίας, ένας τομέας που δεν υφίσταται τις πιέσεις του διεθνούς ανταγωνισμού.

Με άλλα λόγια, ο *τομέας του περιβάλλοντος εμφανίζει μια σημαντική δυναμική σε νέες θέσεις εργασίας*. Αποτελεί σημαντική πηγή απασχόλησης η οποία προσφέρεται μέσω της «κανονικής» αλλά και της «ενδιάμεσης» αγοράς εργασίας. Είναι λοιπόν δυνατό να υπάρξει **σύζευξη μεταξύ των πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος και την επίτευξη οικονομικών και κοινωνικών στόχων**.

Σημαίνοντα ρόλο για την ανάπτυξη των παραπάνω δυναμικών, διαδραμάτισε η υιοθέτηση -σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο- μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων η οποία έθεσε ως κυρίαρχο στόχο την Προστασία του Περιβάλλοντος για κάθε Αναπτυξιακή Πολιτική, βασική διάσταση της οποίας αποτελεί η Απασχόληση. Εντούτοις, οι πιθανές επιπτώσεις των Περιβαλλοντικών πολιτικών στην Απασχόληση αποτέλεσαν θέμα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον από τη στιγμή που οι βιομηχανικές κυρίως χώρες συνειδητοποίησαν την ένταση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και θέσπισαν νομοθεσία για το περιβάλλον, ενώ ταυτόχρονα πλήττονταν από υψηλά επίπεδα ανεργίας.

Βέβαια, δεν θα πρέπει να συγχέουμε την πολιτική για την προστασία του Περιβάλλοντος με την πολιτική για την Απασχόληση. Ωστόσο, η Απασχόληση κερδίζει από την δράση για το περιβάλλον σε τομείς όπως:

- η επεξεργασία των αποβλήτων (υγρών, επικίνδυνων),*
- ο έλεγχος της ατμοσφαιρικής ρύπανσης,*
- η ενέργεια (εξοικονόμηση ενέργειας, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας),*
- η διατήρηση της φύσης,*
- το πόσιμο νερό,*
- η διαχείριση των στερεών αποβλήτων,*
- η ανακύκλωση,*
- η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος,*
- η διατήρηση και η ανάπλαση των αστικών περιοχών κ.άλ.*

Σχετικά με τον αντίκτυπο των περιβαλλοντικών πολιτικών στην απασχόληση, οι απόψεις που διατυπώνονται είναι ποικίλες. Η συμμόρφωση για παράδειγμα με τα περιβαλλοντικά πρότυπα θεωρείται συχνά από ορισμένους αιτία ανεργίας, ενώ η αντίθετη άποψη, που υποστηρίζεται από εκείνους που διαμορφώνουν τις περιβαλλοντικές πολιτικές, διακηρύσσει ότι, τουναντίον ***η βιώσιμη παραγωγή ενισχύει την οικονομία, διατηρεί τις υπάρχουσες θέσεις εργασίας και δημιουργεί νέες.***

Η διάσταση απόψεων επεκτείνεται και σε ότι αφορά στις επιπτώσεις στην απασχόληση από την εισαγωγή συνδυαστικών μέτρων οικονομικής και περιβαλλοντικής πολιτικής, όπως είναι ο οικολογικός φόρος. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να δοθεί προσοχή στις αναδιανεμητικές επιδράσεις που πρόκειται να έχει η μετατόπιση των επιβαρύνσεων της εργασίας στον περιβαλλοντικό τομέα, καθώς επίσης και η μετατόπιση της φορολογικής επιβάρυνσης από τη βιομηχανία στα νοικοκυριά.

Ωστόσο, εκφράζονται επιφυλάξεις σε σχέση με την *ανταγωνιστικότητα* της βιομηχανίας που κατά μερικούς μπορεί να πληγεί από την εφαρμογή περιβαλλοντικών μέτρων. Μέχρι σήμερα, πολλές από τις προσπάθειες της βιομηχανίας να ανταποκριθεί στις περιβαλλοντικές απαιτήσεις επικεντρώνονταν στην εφαρμογή «θεραπευτικών» λύσεων. Οι λύσεις όμως αυτές δεν απέφεραν οφέλη από πλευράς επίδοσης ή παραγωγικότητας και επομένως επιβάρυναν οικονομικά την επιχείρηση.

Σύμφωνα με μια άλλη επικρατέστερη και πιο σύγχρονη άποψη, είναι δυνατόν να επιτευχθεί μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα και δημιουργία απασχόλησης όταν τα περιβαλλοντικά πρότυπα είναι υψηλών προδιαγραφών και εφαρμόζεται η χρήση των νέων «καθαρών τεχνολογιών».

Παράλληλα, με την εφαρμογή καθαρών τεχνολογιών βελτιώνεται η απόδοση και ενώ το κόστος της αρχικής επένδυσης είναι συνήθως υψηλότερο από το κόστος των «θεραπευτικών» λύσεων, η περίοδος απόσβεσής του είναι σύντομη. Έτσι, οι επενδύσεις σε καθαρές τεχνολογίες θα συμβάλλουν στη διατήρηση και την πρόκληση ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, με αποτέλεσμα τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και τη διατήρησή τους.

Εντούτοις, η αλλαγή της τεχνολογίας μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα με την αντικατάσταση του παλαιού κεφαλαίου με νέες επενδύσεις, με την ενσωμάτωση υψηλότερων περιβαλλοντικών προτύπων από την αρχή της παραγωγικής διαδικασίας, και με την παροχή οικονομικών κινήτρων και αντικινήτρων. Κατ' αυτόν τον τρόπο υπάρχει διπλό όφελος: οι επενδύσεις δημιουργούν θέσεις εργασίας και επιχειρηματικές δυνατότητες και η νέα τεχνολογία έχει ως αποτέλεσμα ένα καλύτερο περιβάλλον. Όσο πιο γρήγορα αναπτύσσονται και εφαρμόζονται παρόμοιες νέες τεχνολογίες και μέθοδοι, τόσο πιο γρήγορα μπορεί να επιτευχθεί μια βιώσιμη οικονομία και περισσότερες θέσεις εργασίας.

Το δυναμικό απασχόλησης και οι σημαντικές δυνατότητες εξαγωγών του περιβαλλοντικού τομέα, ιδιαίτερα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ), της ενεργειακής αποδοτικότητας και των καινοτόμων περιβαλλοντικών τεχνολογιών, αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο, όχι μόνο όσον αφορά τα καθαρά προϊόντα αλλά και τις καθαρές διαδικασίες παραγωγής και παροχής υπηρεσιών. Ενδεικτικά αναφέρεται, πως αρκετές βιομηχανίες και επιχειρήσεις έχουν επιτύχει σημαντικές βελτιώσεις όσον αφορά στις παραγωγικές τους δυνατότητες, μέσα από την προώθηση της καινοτόμου επιχειρηματικής στρατηγικής της *οικολογικής επίδοσης*. Η στρατηγική αυτή συνδυάζει την περιβαλλοντική και την οικονομική επίδοση για τη δημιουργία περισσότερης αξίας, από οικονομικής άποψης, με μικρότερες περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό πως οι εταιρείες συμπεριλαμβάνουν όλο και περισσότερο περιβαλλοντικά θέματα στις στρατηγικές τους για ανάπτυξη. Για παράδειγμα, εφαρμόζουν μεθόδους α) χρήσης μηχανισμών μέτρησης των περιβαλλοντικών επιδράσεων (όπως ανάλυση του κύκλου ζωής), β) εκτίμησης του

κόστους και του οφέλους των περιβαλλοντικών ενεργειών (όπως η συνεκτίμηση περιβαλλοντικών θεμάτων στις λογιστικές εκτιμήσεις) και γ) προβολής μιας περιβαλλοντικά υπεύθυνης εικόνας προς τους μετόχους τους (όπως η υποβολή περιβαλλοντικών εκθέσεων). Επίσης, οι εταιρείες αποδέχονται όλο και περισσότερο την έννοια της *εταιρικής κοινωνικής ευθύνης*, γεγονός που έχει θετικό αντίκτυπο στη μείωση της ανεργίας και στη αναβάθμιση της ποιότητας ζωής.

Σε κάθε περίπτωση, ο γενικός στόχος συνίσταται στην επίτευξη περιβαλλοντικών πολιτικών κατά τον πιο αποδοτικό και οικονομικά αποτελεσματικό τρόπο, παρέχοντας στη βιομηχανία την απαραίτητη ευελιξία για την προσαρμογή της στις διαρθρωτικές αλλαγές.

Με την πάροδο του χρόνου, εντούτοις, αναμένεται η ανάπτυξη του τομέα του περιβάλλοντος να προκαλέσει αλλαγές στον *τρόπο παραγωγής και κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών*. Ορισμένοι κλάδοι θα συρρικνωθούν, ενώ άλλοι θα αναπτυχθούν. Συνολικά, **το όφελος είναι θετικό** ως προς τη βελτίωση των συνθηκών ζωής και την αποδοτικότητα της οικονομίας. Επιπρόσθετα, η ανακατανομή της απασχόλησης ως απόρροια των περιβαλλοντικών πολιτικών παραμένει από ουδέτερη έως θετική, επηρεάζοντας ανισομερώς τους διάφορους τομείς πολιτικής δράσης, καθώς και τις επιμέρους εθνικές πολιτικές.

Συνεπώς, επιδίωξη των περιβαλλοντικών πολιτικών αποτελεί (σε μακροοικονομικό επίπεδο τουλάχιστον) η πρόκληση θετικών επιπτώσεων στον τομέα της απασχόλησης, εφόσον η προσφορά περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη ένταση εργασίας σε σύγκριση με τις οικονομικές δραστηριότητες που αντικαθίστανται.

Μακροπρόθεσμα, η ανάπτυξη ολοκληρωμένων «καθαρότερων» -και συνάμα αποδοτικότερων- συστημάτων παραγωγής θα επιφέρει διαρθρωτικές επιδράσεις, όπως στην περίπτωση των νέων τεχνολογιών οι οποίες από τη μια αυξάνουν την παραγωγική απόδοση και επομένως την απασχόληση και από την άλλη βελτιώνουν την περιβαλλοντική επίδοση. Με άλλα λόγια, οι προσπάθειες για την επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου περιβαλλοντικής προστασίας ενθαρρύνουν την *τεχνολογική καινοτομία* δημιουργώντας, μεταξύ τους, μια θετική αλληλεπίδραση.

Ως εκ τούτου, η προστασία του περιβάλλοντος, η διαχείριση και η διατήρηση των φυσικών πόρων αποτελούν τομείς που απαιτούν εξειδικευμένη εργασία και δεξιότητες, συμπεριλαμβανομένης της εμπειρίας και της γνώσης των τοπικών πληθυσμών κυρίως, αλλά και της συνδρομής εμπειρογνομόνων. Έτσι, με την

απασχόληση σε τομείς περιβάλλοντος αναμένεται η ζήτηση θέσεων εργασίας υψηλότερης ποιότητας και περιεχομένου που απαιτούν μεγαλύτερη εξειδίκευση.

Με βάση τα παραπάνω, επισημαίνονται τρεις παράμετροι που είναι απαραίτητες για τη *σύζευξη* μεταξύ περιβαλλοντικής προστασίας και απασχόλησης:

- **Πολιτικά μέτρα**, τα οποία παρέχουν ένα μόνιμο κίνητρο για το περιορισμό της ρύπανσης, όπως φορολογικές επιβαρύνσεις σχετικές με τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος.

- Η **φύση των περιβαλλοντικών επενδύσεων**, καθώς μέχρι σήμερα, οι περισσότερες προσπάθειες της κατασκευαστικής βιομηχανίας είχαν επικεντρωθεί στην εφαρμογή λύσεων καταστολής και όχι στην εισαγωγή 'καθαρών' τεχνολογιών.

- Η **ανταγωνιστική θέση των επιχειρήσεων**, εξαιτίας των νέων απαιτήσεων για μηχανήματα περιορισμού των ρύπων, "καθαρών τεχνολογιών" και φιλικών προς το περιβάλλον προϊόντων.

Επιπλέον, για την εφαρμογή προγραμμάτων σύζευξης της περιβαλλοντικής πολιτικής με την πολιτική απασχόλησης κρίνεται απαραίτητο:

- Να επαναπροσανατολιστούν οι οικονομικές, βιομηχανικές και χωροταξικές πολιτικές προς την αειφόρο και διαρκή ανάπτυξη διασφαλίζοντας την προστασία του περιβάλλοντος, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την αναγνώριση των κοινωνικών αναγκών.
- Να δοθούν κίνητρα στις επιχειρήσεις ώστε να εγκαταλείψουν τις προσπάθειες για λύσεις στο τελικό στάδιο (end of ripe) της παραγωγής (π.χ. επεξεργασία αποβλήτων...) και να προβούν σε επενδύσεις «καθαρών» τεχνολογιών με τις οποίες υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα της διαδικασίας παραγωγής. Η φροντίδα για το περιβάλλον καθίσταται κατά τον τρόπο αυτό πηγή καινοτομίας και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας. Ωστόσο, πολλά περιβαλλοντικά προβλήματα ανακύπτουν ακριβώς λόγω του ότι δεν υπάρχουν αγορές περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών.
- Να εγκαθιδρυθεί μια νέα οικονομική και κοινωνική παγκόσμια πραγματικότητα μέσα από αυτόν τον τύπο της βιώσιμης και διαρκούς ανάπτυξης.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η προστασία του περιβάλλοντος και η αντιμετώπιση της ανεργίας όχι μόνο δε συνιστούν αντιτιθέμενους μεταξύ τους στόχους, αλλά τουναντίον «η ανεπαρκής αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού

συμβαδίζει με την υπερεκμετάλλευση των περιβαλλοντικών και φυσικών πόρων». Επομένως, τα ζητήματα αυτά πρέπει να αντιμετωπιστούν με *κοινή προοπτική*.

Στο πλαίσιο της προοπτικής αυτής, επιβάλλεται να σταματήσει η τάση υπερκατανάλωσης των φυσικών πόρων, καθώς και η ανεπαρκής αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων. ***Το δικαίωμα στην εργασία, σε ένα υγιές περιβάλλον και σε μια καλή ποιότητα ζωής ανήκει σε όλους.*** Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός απαιτείται να αξιοποιηθούν πλήρως οι συνέργιες μεταξύ των πολιτικών του Περιβάλλοντος και της Απασχόλησης.

Κατά συνέπεια, προβάλλεται ως αναπόδραστη η ανάγκη στήριξης από τους αντίστοιχους βιομηχανικούς κλάδους, τους συνδικαλιστικούς φορείς, τις δημόσιες αρχές, τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς καθώς και τα χρηματοοικονομικά και ερευνητικά ιδρύματα σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο, ώστε η “πράσινη” απασχόληση να αποτελέσει παράγοντα προαγωγής μιας βιώσιμης/αειφόρου ανάπτυξης.

Επιπλέον, διαπιστώνεται η αναγκαιότητα λήψης μέτρων με στόχο τη βελτίωση των δεξιοτήτων και της προσαρμοστικότητας του εργατικού δυναμικού, γεγονός που διευκολύνει τις αλλαγές που συνεπάγεται ο καλύτερος συγκερασμός περιβαλλοντικών και οικονομικών πολιτικών.

Παρόλα αυτά, δεν μπορεί να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο να υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις για ορισμένους κλάδους και περιφέρειες. Για το λόγο αυτό, οποιαδήποτε ολοκληρωμένη στρατηγική συγκερασμού πολιτικών πρέπει να περιλαμβάνει αντικειμενική εκτίμηση όλων των συνεπειών της. Για να αμβλυνθούν οι πιθανές δυσκολίες, η στρατηγική αυτή πρέπει να περιλαμβάνει κατάλληλα διαρθρωτικά μέτρα, όπως πολιτικές αναβάθμισης της εργασίας, επανακατάρτιση και άλλους τρόπους στήριξης των εργαζομένων των θιγόμενων κλάδων, υποστήριξης των παραγωγικών επενδύσεων (με έμφαση στον τομέα του περιβάλλοντος), αναδιανομής του εισοδήματος και εκσυγχρονισμού της κρατικής παρέμβασης, διαφορετικά οι προσπάθειες για την καλύτερη ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών παραμέτρων θα παύσουν να είναι κοινωνικά και πολιτικά αποδεκτές.

Όπου υπάρχουν τυχόν δύσκολοι βραχυπρόθεσμοι συμβιβασμοί μεταξύ των στόχων που αφορούν στο περιβάλλον και στην απασχόληση, είναι σημαντικό να εξευρεθούν τρόποι ελαχιστοποίησης των εντάσεων π.χ. μέσω της κατάλληλης επιλογής ρυθμιστικών μηχανισμών ή πολιτικών προσεγγίσεων που επιτρέπουν την εξεύρεση καινοτόμων λύσεων για ρυθμιστικά προβλήματα, καθώς επίσης και με την

κατάλληλη αξιοποίηση συνοδευτικών μέτρων όπως η κατάρτιση, η χορήγηση πόρων και η αύξηση της ευαισθητοποίησης.

Κλείνοντας, σημειώνεται ότι είναι σημαντικό να εκτιμηθεί ο βαθμός αλληλοσυμπλήρωσης των στόχων που αφορά στο περιβάλλον και στην απασχόληση, χωρίς βέβαια να παραγνωρίζεται και η διάσταση του οικονομικού ανταγωνισμού.

Παράλληλα, εφόσον το μέλλον μας σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης εξαρτάται από απαντήσεις που θα δοθούν σήμερα, είναι βασικό να βρεθούν λύσεις που θα ενσωματώνουν αυτή τη νέα προοπτική της *ποιοτικότερης ανάπτυξης* και θα επιτρέψουν να ξαναβρούμε το δρόμο προς την «πλήρη» απασχόληση και τη δυνατότητα «*δουλειάς σε όλους*».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, Π.& ΣΑΜΙΩΤΗΣ, Γ. & ΤΣΑΛΤΑΣ, ΓΡ. (1993). « *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio De Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη. Νομική και Θεσμική Διάσταση, παράρτημα, τα Νομικά Κείμενα της Συνδιάσκεψης*», Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, Π. (1992). *‘Το νομικό σύστημα προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου κατά της Ρύπανσης’*. Εκδ. Παπαζήση.
- ΓΣΕΕ. (1994). *‘Η απασχόληση και η αλληλεγγύη στην καρδιά της Ευρώπης’*
- ΔΕΚΛΕΡΗΣ, Μ. (1998). *‘Η Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος’* Εκδ. Σάκκουλα (και περιοδικό: *‘Νόμος & Φύση’*).
- ΔΕΛΗΣ, Γ. (1998). «*Κοινοτικό δίκαιο Περιβάλλοντος*». Εκδ. Σάκκουλα.
- ΖΗΣΗ, Ρ., (2002). *‘Το αναθεωρημένο άρθρο 24 του Συντάγματος: βάση για ένα σύγχρονο ‘συνταγματικό Κράτος Δικαίου’ στο Γ. Παπαδημητρίου (Επιμ.)*, Εκδ. Σάκκουλα
- ΖΗΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ, Σ. (2002). *‘Η διαμόρφωση του Κοινοτικού Δικαίου για το Περιβάλλον’* στο ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Γ. *‘Η Διείσδυση του Κοινοτικού Δικαίου Περιβάλλοντος στην Ελλάδα’*. Εκδ. Σάκκουλα
- ΚΑΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΥ, Ε. (2000). Διπλωματική εργασία: «*Δυνατότητα άσκησης Περιβαλλοντικής πολιτικής των οργανισμών Α΄και Β΄θμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Μελέτη περίπτωσης Φθιώτιδας*». ΕΜΠ.
- ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, Ι.. (1996). *‘Περιβάλλον και Δίκαιο’*, Εκδ. Σάκκουλας.
- ΚΑΣΚΑΝΟΥΔΗ, Σ. (2001). Διπλωματική Εργασία: *‘Η περιβαλλοντική πληροφόρηση στην Κοινότητα και στον ευρύτερο Ευρωπαϊκό χώρο’*. ΕΣΔΔ.
- ΚΟΡΚΟΒΕΛΟΣ, Χ. (1997). «*Η προστασία του περιβάλλοντος στη ΕΕ*». Εκδ. Σάκκουλα.
- ΚΟΥΦΑΚΗ, Ν.(2002). Προπτυχιακή εργασία με θέμα «*Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη*» στο μάθημα *‘Πολιτική και Θεσμοί περιβάλλοντος’*, Αθήνα, ΜΠΣ, ΝΟΠΕ.
- ΚΩΤΗΣ, Γ. (1994). *‘Οικολογία και Οικονομία’*. Εκδ. Παπαζήση.
- ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Α.–ΠΑΣΣΑΣ, Α. (1994). *‘Η ελληνική Διοίκηση και ο συντονισμός της Ευρωπαϊκής Πολιτικής’*. Εκδ. Σάκκουλα.
- ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Α. (Επιμ.), (1995). *‘Προβλήματα Διοικητικής Μεταρρύθμισης’*. Εκδ. Σάκκουλα.

- ΜΕΝΟΥΔΑΚΟΣ, Κ., (2002). «*Η αναθεώρηση του Συντάγματος και η βιώσιμη ανάπτυξη*» στο Γ. Παπαδημητρίου (Επιμ.), Το Άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την αναθεώρησή του. Εκδ. Σάκκουλα.
- ΜΟΔΙΝΟΣ, Μ. (Επιμ.), (1994). «*Η αρχαιολογία της ανάπτυξης*».
- ΜΠΟΥΡΟΔΗΜΟΣ, Ε. (1990). «*Περιβάλλον και Ανάπτυξη. Στον Ελληνικό χώρο*». Εκδ. Αξιωτέλης.
- ΝΙΚΑΣ, Δ., (1985). «*Η Νομική Προβληματική της Προστασίας του Περιβάλλοντος*», Εκδ. Σάκκουλα,
- ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ –ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Η.. (1997). «*Πολιτικές Απασχόλησης στην ΕΕ*». Εκδ. Παπαζήση.
- PASSET, R.(1987). «*Οικονομία και Περιβάλλον*» (Μια βιοοικονομική προσέγγιση) Β΄ Έκδοση Έκδ. Παρατηρητής.
- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Γ. «*Η Διείσδυση του Κοινοτικού Δικαίου Περιβάλλοντος στην Ελλάδα*». Εκδ. Σάκκουλα.
- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Γ. (Επιμ.) (1998). «*Η προστασία των υγρότοπων στην Ελλάδα*» Πρακτικά Συνεδρίου. Βιβλιοθήκη Περιβαλλοντικού Δικαίου & Περιοδικό «Νόμος & Φύση». Εκδ. Σάκκουλα.
- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Γ. (Επιμ.) (1994). «*Η Διείσδυση του Κοινοτικού Δικαίου Περιβάλλοντος στην Ελλάδα*», Εκδ. Σάκκουλα.
- ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Γ., (Επιμ.), (1998). «*Η προστασία των υγροτόπων στην Ελλάδα*». Πρακτικά Συνεδρίου. Εκδ. Σάκκουλα.
- ΠΑΣΣΑΣ, Π.(1999). Εισήγηση: «*Η βιώσιμη ανάπτυξη στον ΟΗΕ, στην ΕΕ και την Ελλάδα. Η εναρμόνιση της αρχής της βιωσιμότητας ανάμεσα στους δύο διεθνείς Οργανισμούς και τη χώρα μας.*» ΕΣΔΔ.
- ΠΑΤΡΩΝΟΣ, Π. (2002). Σημειώσεις για το μάθημα: «*Πολιτική και θεσμοί περιβάλλοντος.* ΜΠΣ/ ΝΟΠΕ.
- ΠΑΤΡΩΝΟΣ, Π. (2001). Σημειώσεις: «*Κοινοτική Πολιτική και Κοινοτικό Δίκαιο Περιβάλλοντος*». ΕΣΔΔ.
- ΠΑΤΡΩΝΟΣ, Π. (2001). Σημειώσεις: «*Περιβαλλοντική προστασία και Αειφόρος Ανάπτυξη στο Διεθνές Δίκαιο Και το Διεθνές Σύστημα*». ΕΣΔΔ.
- PORRAS, Η., «*Η Διακήρυξη του Ρίου: Μια νέα βάση για τη διεθνή συνεργασία*», στο Χατζηκωνσταντίνου, Κ., «*Οικολογικές Τάσεις Διεθνούς Δικαίου*» 1996.
- ΣΑΜΙΩΤΗ, Γ.& ΤΣΑΛΤΑ, (1990), «*Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος*», Τόμος Ι, Εκδ. Παπαζήση, σελ. 177.

- ΣΙΟΥΤΗ, ΓΛ.,(1993). *‘Δίκαιο Περιβάλλοντος’* Γενικό Μέρος Ι. Εκδ. Σάκκουλα.
- ΣΙΟΥΤΗ, ΓΛ.,(2002). *‘Η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης ή της αειφορίας’* στο Γ. Παπαδημητρίου (Επιμ.), Εκδ. Σάκκουλα.
- ΣΚΟΥΡΤΟΣ, Μ. ΚΑΙ ΣΟΦΟΥΛΗΣ, Κ. (1995). *«Η Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ελλάδα»*. Εκδ. ‘Τυπωθήτω’, Γ. Δαρδανός
- ΣΠΑΝΟΥ, Κ.(Επιμ.), (1995) *‘Οι απαρχές της Περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα’* στο *‘Κοινωνικές διεκδικήσεις και κρατικές πολιτικές’*. Εκδ. Σάκκουλα.
- ΣΠΑΝΟΥ, Κ.(1998). *‘Περιβαλλοντική πολιτική: Τα θεσμικά εργαλεία’* στο ΜΟΔΙΝΟΣ.
- ΤΑΧΟΣ, Α,- Σκούρης, Β., (1990). *«Δίκαιο προστασίας του Περιβάλλοντος»*. (Σειρά Ειδικού Διοικητικού Δικαίου, Τεύχος 5^ο). Εκδ. Σάκκουλα.
- Υπ.Ε. & Κ. Α.(2001). *«Εθνικό σχέδιο για την απασχόληση 2001»*,
- Υπ.Ε. & Κ. Α.(2002). *«Εθνικό σχέδιο για την απασχόληση 2002»*.
- ΦΙΛΙΑΣ, Β.(Γενική Εποπτεία)-ΠΑΠΠΑΣ, Π. (Επιμέλεια 1^{ου} μέρους), (1977). *‘Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Επιστημών’*. ΠΑΣΠΕ Εκδ. Gutenberg.
- ΧΛΕΠΑΣ, Ν.-Κ. (1996). *‘Οδηγός του Πολίτη’*. Εκδ. Παπαζήση.
- ΧΛΕΠΑΣ, Ν.-Κ. (Επιμ.), (1998). Πρόλογος, Γ. Παπαδημητρίου. *‘Προοπτικές της τοπικής Δημοκρατίας’*. Ένας Ελληνογερμανικός Διάλογος για ΟΤΑ. Εκδ. Σάκκουλα .

ΜΕΛΕΤΕΣ-ΕΚΘΕΣΕΙΣ

- ΓΣΕΕ. (1997). *‘Η Βιώσιμη Ανάπτυξη και η Κοινωνική της Διάσταση’*.
- ΙΝΕ. (1999). *‘Δαπάνες για την απασχόληση και την αντιμετώπιση της ανεργίας, 1995-1997’*.
- ΙΝΕ/ΓΣΕΕ. (2000). *«Ανταγωνιστικότητα και Διαρθρωτικές αλλαγές»*. 12^η Μελέτη.
- ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, , (2001). *«Η ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση»*. 3^η Έκθεση.
- ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, (2002) . *«Η ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση»*. 2^η Έκθεση.
- ΕΙΕ/ΥΠΕΧΩΔΕ, (2001). *«Δυνατότητες δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης στους τομείς προστασίας και διατήρησης του περιβάλλοντος με έμφαση στο χώρο των ΟΤΑ»*,
- Ε.Κ.Α. (1996). *‘Για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη στο λεκανοπέδιο της Αττικής’*.
- ΕΚΠΑΑ. (2001). *‘Ελλάδα. Η κατάσταση του Περιβάλλοντος’*.
- OECD. (1997). *“Environment Policies and Employment”*.

ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΚΠΑΑ, 'Η Ελληνική Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης', 2002.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

- ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗΣ για το ανθρώπινο περιβάλλον, (1972).
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. (1995). 'Η πολιτική της ΕΕ για το περιβάλλον' Κοινωνία και Δίκαιο πολίτη.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. (1995). 'Περιβάλλον στην ΕΕ'.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1996) 'Εκθεση προόδου για το 5^ο Πρόγραμμα Δράσης σχετικά με το περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη'.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ.(1997). 'Η ΕΕ και το Περιβάλλον'.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. (1997). 'Ευρωπαϊκή Σύνοδος Κορυφής για την Απασχόληση'. *Ειδικό Forum.*
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ.(1997). 'Στόχος η αειφορία'. 'Εκθεση προόδου και πρόγραμμα δράσης της ΕΕ για το 5^ο Πρόγραμμα Πολιτικής και Δράσης σχετικά με το περιβάλλον και την αειφόρου ανάπτυξη'.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. (1998). 'Απασχόληση και Κοινωνικές Υποθέσεις'. Πρόγραμμα Κοινωνικής Δράσης 1998-2000.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. (2000). 'Οι διαρθρωτικές πολιτικές και τα εδάφη της ΕΕ'.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. (2001).«Η Ε.Ε.: σε συνεχή πορεία διερεύνησης», Εκδ. Ευρωπαϊκών κοινοτήτων.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ. (1993). Λευκό Βιβλίο για την 'Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση'. COM (93) 700 τελικό.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ. (1993). ΓΔ XI για την 'Ποιότητα της Ζωής, Στόχος η αειφορία. Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη'.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ. (1995). 'Δημιουργώντας θέσεις απασχόλησης..
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ. (1997). 'Μια νέα Συνθήκη για την Ευρώπη. Άμστερνταμ 17 Ιουνίου 1997'. Οδηγός του Πολίτη.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ. (1997). 'Συνθήκη του Άμστερνταμ: τι άλλαξε στην Ευρώπη'.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ.(1999). 'Η ενεργειακή πολιτική της ΕΕ και η εφαρμογή της στην Ελλάδα'.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ.(1999). «Συνθήκη Άμστερνταμ: τι άλλαξε στην Ευρώπη».

- ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ.(2000). *‘Η ΕΕ συγκεντρώνει τις προσπάθειές της στην «πράσινη» απασχόληση’*.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ. (2000). *‘Ευρωπαϊκή πολιτική απασχόλησης και κοινωνική πολιτική: μια πολιτική για τον άνθρωπο’*.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ. (2002). *‘Στρατηγική της ΕΕ για την Αειφόρο Ανάπτυξη’*.
- ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ ΠΟΛΙΤΗ. (1995). *‘Η πολιτική της ΕΕ για το περιβάλλον’*.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ-ΕΝΤΥΠΑ

- ‘ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ’, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ. (1997). *‘Διαρθρωτικές πολιτικές για την Ανάπτυξη- Πολιτικές Απασχόλησης και δίκτυο κοινωνικής Προστασίας’*, τ. 27, σελ. 2-5.
- ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ’, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ. (1997). *‘Ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση’*. τ.2.
- ‘ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ’, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ. (1998). Θεοχάρη, Χ. *‘Περιβάλλον και απασχόληση’*, τ.36.
- ‘ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ’, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ. Οκτώβριος, 2001. Κρητικίδης, Γ.- Παπαβασιλείου, Χ. *‘Η περιφερειακή διάσταση της Απασχόλησης’*. τ. 75.
- ‘ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ’, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ. Οκτώβριος, (2001).*«Επαγγελματική κατάρτιση και Απασχόληση»*.
- ‘ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ’. (1993). ΧΑΡΑΚΟΠΟΥ, ΤΖ. (1993). *‘Η διείσδυση του Κοινοτικού Δικαίου Περιβάλλοντος’*. Συνέδριο.
- ΝΕΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ’. (1992). ΜΟΔΙΝΟΣ, Μ. *‘Η ανάπτυξη προτείνει γάμο στο περιβάλλον’*, τ. 24.
- ΝΕΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ’. (1992). ΣΑΚΙΩΤΗΣ, Γ. *‘Οι αρχές για ένα βιώσιμο μοντέλο οικονομικής διαχείρισης’*, τ. 20/3^{ος}.
- ΝΕΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ’. (1999). *‘Αειφόρος Ανάπτυξη: Ελπίδα ή Ουτοπία’*, τ. 7.
- ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΗ’. (1998). Τάχος, Α. *‘Η περιφρούρηση του Συντάγματος. Η περίπτωση της μη προστασίας του περιβάλλοντος’*. τ. 2.
- ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΗ’. (1998). ΠΑΤΡΩΝΟΣ, Π. *‘Η μετάβαση στην αειφόρο ανάπτυξη. Ο ρόλος του ΟΟΣΑ’*, τ. 3.
- ΤΕΤΡΑΔΙΑ, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, (1990). ΔΕΛΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ, Α., *‘Πολιτικές για την Αγορά Εργασίας στο τέλος του 20ου αιώνα’*, τ.4.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

- ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ. (1993). *‘Στόχος η Αειφορία.. Πρόγραμμα της ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη’*.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ. (1^ο/2000). Θεοδωράκης, Α. *‘Περιβάλλον και Ανάπτυξη. Οι δυο όψεις μιας βιώσιμης Πολιτικής’*.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ. (9/2000). *‘Το μέλλον της Ευρώπης και η Πολιτική για την Απασχόληση’*.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ 18.11.1997. *‘Περιβάλλον και Απασχόληση’*. (Για την οικοδόμηση μιας βιώσιμης Ευρώπης).
- ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ 02.02.2000. *‘Η αρχή της προφύλαξης’*.

ΦΟΡΕΙΣ

ΓΣΣΕ

ΕΚΑ: Συνάντηση με την κ. Θεοχάρη (υπεύθυνη σε θέματα περιβάλλοντος)